

EL DESENVOLUPAMENT D'UNA AGENDA 21 ESCOLAR A NICARAGUA

UNA EXPERIÈNCIA DE TRANSFORMACIÓ DEL
PREESCOLAR COMUNITARI *L'ESTRELLITA DEL*
FUTURO

Eva Campi Miralles

Projecte fi de carrera
Llicenciatura de Ciències Ambientals

Universitat Autònoma de Barcelona

Tutora: Mariona Espinet Blanch

ÍNDIX

1. JUSTIFICACIÓ	1
1.1 Per que un projecte d'Educació Ambiental a Nicaragua.....	1
1.2 Visió Educació Ambiental (centrat en l'Agenda 21 escolar).....	2
2. CONTEXTUALITZACIÓ.....	4
2.1 Antecedents	4
2.1.1 Contextualització de Nicaragua.....	4
i. Context socioeconòmic de Nicaragua.....	4
ii. Historia política de Nicaragua.....	6
iii. Característiques físiques i climàtiques de Nicaragua.....	7
iv. Estat ambiental a Nicaragua	8
v. El paper de les ONG a Nicaragua	9
vi. Estelí, area d'actuació.....	10
a) Educació Preescolar a Nicaragua.....	10
b) Preescolars comunitaris i ALDEAS SOS.....	12
3. OBJECTIUS.....	16
4. METODOLOGIA.....	17
4.1 Agenda 21 Escolar.....	17
4.1.1 Antecedents A21.....	17
4.1.2 Què és l'A21 Escolar?.....	18
4.1.3 Fases de l'Agenda 21 Escolar.....	18
4.2 Instruments generats en el projecte.....	21
5. RESULTATS DEL PROJECTE.....	23
5.1 Concreció del projecte.....	23
5.1.1 Formació de l'equip de treball.....	23
5.1.2 Vínculos.....	24
5.1.3 Preescolar comunitari "Estrellita del Futuro".....	26
i. Diagnosi ambiental del centre.....	27
ii. Organització del centre.....	28

5.2 Fase de motivació.....	30
5.2.1 Metodologia	30
5.2.2 Resultats de la fase.....	31
5.2.3 Valoració.....	32
5.3 Fase de reflexió i diagnosi.....	32
5.3.1 Metodologia.....	33
5.3.2 Resultats de la fase.....	33
5.3.3 Valoració.....	34
5.4 Fase preparació de l'acció.....	35
5.4.1 Desenvolupament de la fase.....	35
5.4.2 Valoració.....	39
5.5 Fase acció.....	39
5.6 Post intervenció.....	47
5.6.1 Fase avaluació.....	47
6. CONCLUSIONS	58
7. PRESSUPOST.....	59
8. CRONOGRAMA.....	60
9. BIBLIOGRAFIA.....	61
10. ANNEXOS	63

Agraïments

Els meus agraïments son per totes aquelles persones que m'han ajudat i acompanyat al llarg de la realització d'aquest projecte.

Però especialment,

A la Laura i la Maria, per ser molt més que un equip de treball. Per que tot i els moments difícils sempre han estat al meu costat, tant a nivell personal com a professional.

L'equip de Vinculos: la Fátima, la Salomé , l'Albamara i la Lourdes Molina, per l'ajuda, l'ensenyament, l'amistat... i per fer que la feina i el treball es convertís en un plaer.

A la Miren Rekondo, per donar-me l'oportunitat de descobrir Nicaragua.

A la Caterina, i família, per obrir-me les portes de seva casa a Nicaragua, regalar-me la seva amistat, i ajudar-me en tot moment durant l'estància a Nicaragua, i després d'aquesta.

Per descomptat, a la meva tutora, Mariona Espinet, per guiar-me a distància, pel seu suport , dedicació i consells que m'ha donat en tot moment .

A la meva família, per la paciència i suport incondicional.

A l'Oscar, per que tot i la distància ha estat present en tot moment.

A tothom qui ha participat en aquest projecte: educadores, nens i nens, famílies... i a la gent que he conegut al llarg d'aquesta experiència i que sempre més tindré present.

A Nicaragua i la seva gent, per regalar-me els seus paisatges, viure tots i cada un dels moments, menjar, cançons, diversions... i aquesta experiència inoblidable.

Moltes gràcies!

1.JUSTIFICACIÓ

A l'actualitat dir que el nostre planeta es troba amb una gran problemàtica ambiental, provocada per una extracció irresponsable i una utilització desmesurada dels recursos naturals, que comporten una multitud de conseqüències en l'àmbit social, ecològic, econòmic...és ja un tòpic. Però no deixa de ser cert.

És pot considerar quasi una obligació per part dels ciutadans que es prengui consciència de la realitat en què vivim, i buscar la manera de contribuir en la millora del nostra planeta.

Una de les aplicacions pràctiques de les Ciències Ambientals és el camp de la sensibilització, divulgació i sobretot de l'educació, ja que sinó s'inverteix en temps i treball en aquests camps, no s'adquireix una base de coneixença i respecte cap al medi ambient, i això suposa un impediment afegit per intentar avançar cap a un món més sostenible.

Si es treballen valors de respecte, estima, admiració i experimentació cap a l'entorn més immediat (i cap al medi en general) des de ben petits, ja s'adquireix aquesta consciència tant necessària per aconseguir que nosaltres mateixos no acabem amb el lloc on vivim. Per això crec en l'educació, i amb la capacitat dels infants per crear i canviar les coses.

1.1 PER QUE UN PROJECTE D'EDUCACIÓ AMBIENTAL A NICARAGUA

A la dècada dels seixanta i setanta, va començar a nivell mundial un gran interès per la protecció ambiental del planeta, manifestant-se en el pla educatiu amb l'establiment i desenvolupament de l'educació ambiental, arribant a formular diversos plantejaments pedagògics ambientals.

La definició més acceptada de l'educació ambiental va ser donada pel Congrés Internacional d'Educació i Formació sobre el Medi Ambient, que es va celebrar a Moscou el 1987, el que va significar l'Educació Ambiental com un *"procés permanent en el qual els individus i les comunitats adquireixen consciència del seu medi i aprenen els coneixements, els valors, les destreses, l'experiència i també la determinació que les capaciti per actuar, individual i col·lectivament, en la resolució de problemes ambientals presents i futurs"*. Però en alguns països de llatinoamerica es va definir *"como la acción educativa permanente por la cual la comunidad educativa tiende a la toma de conciencia de su realidad global, del tipo de relaciones que los hombres establecen entre sí y con la naturaleza, de los problemas derivados de dichas relaciones y sus causas profundas. Ella desarrolla mediante una práctica que vincula al educando con la comunidad, valores y actitudes que promueven un comportamiento dirigido hacia la transformación superadora de esa realidad, tanto en sus aspectos necesarias para dicha transformación"*. (TEITELBAUM, 1978)

L'educació ambiental es va creant el seu espai a nivell mundial, i concretament a Amèrica Llatina s'ha desenvolupat un fort moviment d'educació ambiental que promou la sensibilització, l'anàlisi, i el coneixement per que l'educació ambiental es transformi en una eina eficaç que permeti actuar i interactuar amb la societat.

Nicaragua, com molts països de llatinoamèrica, ha estat marcada per una història molt dura. L'educació pot resultar l'eina més útil per combatre de manera directa els valors d'aquesta història encara presents a les vides quotidianes dels infants. Valors com la violència normalitzada, el masclisme, el treball infantil, el respecte cap a la família i l'entorn, entre d'altres. I fent ús d'aquesta eina, comprometre a la població, en aquest cas, a la comunitat educativa, a ser part d'aquest procés de desenvolupament sostenible.

Es va creure convenient treballar Educació Ambiental a Nicaragua, ja que a qualsevol lloc del món no deixa de ser necessari crear consciència ambiental, i si apart de crear consciència, ajudes i aportes el teu granet de sorra cap aquest camí cap a la sostenibilitat, no deixa de ser gratificant.

L'escola és un dels principals agents educatius dels infants, per tant, realitzar el projecte en centres educatius que involucri tota la comunitat educativa, és idoni per desenvolupar tot el que s'ha vingut dient.

1.2 VISIÓ DE L'EDUCACIÓ AMBIENTAL (CENTRAT EN L'AGENDA 21 ESCOLAR)

L'educació és una eina que pot arribar a fer possible el desenvolupament sostenible, i millorar les perspectives d'equitat i pau en el món. L'educació desenvolupa un paper clau en el desenvolupament social i humà d'un país.

L'Educació Ambiental i l'aplicació d'una Agenda 21 Escolar està estretament relacionat, ja que és un programa d'educació ambiental orientat a tota la comunitat educativa, i es treballa tant a l'àmbit escolar com local. Els objectius de l'Agenda 21 Escolar es poden complementar amb els de l'educació ambiental, i les seves concrecions es centren bàsicament en sensibilitzar, en que la comunitat educativa reflexioni sobre els seus valors i comportaments i sobre com apropar-se a la sostenibilitat, repensar la manera d'ensenyar, donar protagonisme a l'alumnat a la presa de decisions sobre el centre, l'entorn i el seu procés d'ensenyament-aprenentatge, promoure la col·laboració entre l'escola i les institucions o altres organismes...

Els objectius encara fixats a la Carta de Belgrado, que comencen amb l'emblemàtica *"Ayudar a las personas y a los grupos social a..."*

... que adquireixin major sensibilitat y consciència del medi ambient en general y dels problemes.

... adquirir una comprensió bàsica del medi ambient en la seva totalitat, de la presència i funció de la humanitat en ell, amb una responsabilitat crítica.

... adquirir valors social i un profund interès pel medi ambient que els impulsi a participar activament a la seva protecció i millora.

... adquirir les aptituds necessàries per resoldre els problemes ambientals.

... a avaluar els medis y programes d'educació ambiental en funció dels factors ecològics, polítics, social, estètics i educatius.

... a que desenvolupin el seu sentit de responsabilitat i que preguin consciència de l'urgent necessitat de prestar atenció als problemes del medi ambient, per assegurar que s'adoptin mesures adequades al respecte.

Normalment els programes d'Agenda 21 Escolar comparteixen tres característiques.

D'una part l'àmbit pedagògic que promou una reflexió referent als objectius educatiu, als continguts seleccionats, la metodologia... Un altre eix és la consideració del medi ambient o l'observació del desenvolupament sostenible tant del centre com de l'entorn, considerant la gestió dels recursos, el consum de matèries, els residus generats... que es fa a l'escola. Com a tercer eix, la participació de tota la comunitat educativa com són el professorat, alumnes, famílies i personal no docent.

2.CONTEXTUALITZACIÓ

2.1 ANTECEDENTS

Ja que el projecte s'ha desenvolupat fora del nostre país, s'ha cregut convenient realitzar una extensa contextualització de Nicaragua, i de l'àmbit d'estudi, per donar a conèixer el millor possible la situació i la realitat del país.

2.1.1 Contextualització de Nicaragua

Nicaragua és un país que se situa a Centre Amèrica que limita al nord amb Hondures i al sud amb Costa Rica. Pel que fa als límits marítims confina amb Colòmbia, Costa Rica, Hondures i El Salvador. Posseeix costes en l'oceà Pacífic i el mar Carib. Te 6 milions d'habitants i és el país d'Amèrica Central menys densament poblat i amb més extensió (130.494 km²). Això es deu a que la majoria de la població viu a la regió del Pacífic (és la part colonitzada pels espanyols). La regió d'Estelí, on s'ubica l'estudi, pertany a aquest sector del país.

Imatge 1: Mapa de Nicaragua. Font: INETER

i. Context socioeconòmic de Nicaragua

El país té una taxa de creixement elevada degut al seu índex de fecunditat, (3,3%), malgrat que ha disminuït els últims anys. Un 40,2% de la població és menor de 15 anys¹.

També és dels països amb menys població indígena originària, representant només un 4% de la població. La gran majoria són mestissos o blancs. I un 9% són d'ascendència africana i viuen majoritàriament a la regió de l'Atlàntic (colonitzada pels anglesos)². Els pobles indígenes són: miskitu, branca, sumu / mayangna, i comunitats ètnico: creoles, garífunes i mestissos. Els pobles indígenes de Nicaragua pateixen alts nivells de pobresa, menys educació i major incidència de malalties i discriminació que la resta de la població nicaragüenca.

Nicaragua és considerada un país de Desenvolupament Humà Mitjà, amb un IDH del 0,599³ i ocupant la posició 129 referent aquest índex. El PIB per càpita anual l'any 2012 era de 1180€, amb una variació del 5,5%. La tendència dels últims 5 anys, és que va augmentant aproximadament entre un 2-3% anual.⁴

¹ Dades PNUD 2012

² www.ineter.gob.ni

³ Dades PNUD 2012

⁴ indexMundi 2012

Segons l'associació *Pro ayuda a la niñez Nicaragüense*, la pobresa a Nicaragua s'ha transformat en volum, composició i distribució. La població de Nicaragua pateix privacions materials, socials i culturals, com pot ser la dependència econòmica, l'analfabetisme i falta d'educació, manca d'aigua potable i serveis higiènics, superpoblació a les llars, entre d'altres.

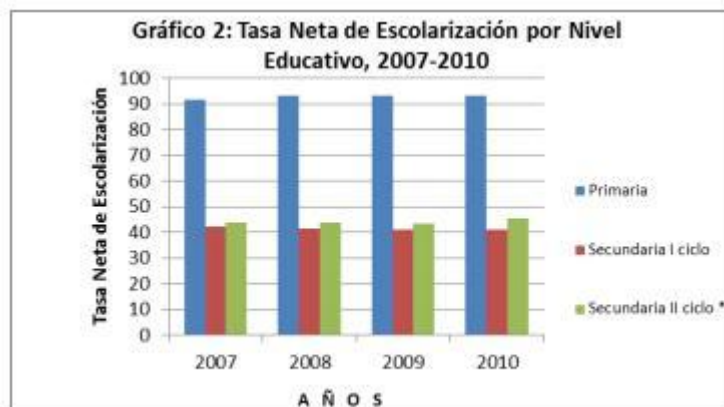
Nicaragua es considera el segon més pobre de llatinoamèrica, i la majoria de la població viu en condicions molt precàries. Només una quarta part d'aquesta, viu en condicions absents de pobresa. La gran part de la població es dedica al sector ramader i agricultor. Les fàbriques de tabac i de rom ocupen un dels llocs més importants pel que fa a ofertes de llocs de treball. El sector emergent actualment a Nicaragua és el turisme.

El tant per cent de pobresa que afecta a Nicaragua és el 48,3% del total de la població (17,3%, viuen en una situació de pobresa extrema). La pobresa afecta al 30,9% de la població urbana (6,7% de pobresa extrema) i al 70,3% de la rural (30,5% de pobresa extrema). Existeix una desigualtat social elevada a nivell nacional, ja que el 20% més ric de la població acumula el 47,2% del total del consum, mentre que el més pobre n'acumula un 6,2%. Un 44% de la població és rural i viu a localitats petites i disperses, amb alts índex de marginació i vulnerabilitat ambiental. L'accés a l'aigua potable i la cobertura de sanejament d'aquestes zones són molt reduïdes.

Un de cada tres nens menors de 5 anys té algun grau de desnutrició crònica i un 9% pateix desnutrició greu. La mortalitat derivada de la maternitat és de 1,5 per cada 1.000 nens nascuts vius (el doble a la regió atlàntica i zones de més difícil accés). Els embarassos de les adolescents representen un de cada quatre naixements.

Degut a la baixa inversió financera en educació (el 3'7% del PIB l'any 2008), l'educació bàsica i mitjana pateix diversos problemes de cobertura, qualitat i l'equitat. L'analfabetisme és un problema present però afecte de manera diferent segons el sexe, l'àrea residencial i el grup ètnic.

Pel que fa a l'escolarització primària, al voltant d'un 91,8% dels nens i les nenes estan matriculats, i en secundària és del 69%. El següent nivell que pot ser batxillerat o d'altres estudis, la taxa de matrícula és del 18%. Per tant s'observa que l'abandonament escolar és una fet real, i el volum d'alumnes que arriben a estudis superior és baix (només un 29% dels nens i les nenes acaben l'escola primària). Una de les causes principals d'aquestes xifres tant baixes és la pobresa que afecta a les famílies, ja que no es poden fer càrrec dels costos que suposa l'educació⁵. En el gràfic de la dreta es pot observar com la taxa escolarització a nivells primaris

Gràfic 1: Taxa neta d'escolarització. Font: MINED

⁵ MINED: Pla estratègic 2011-2015

és molt major respecte la taxa d'escolarització en nivells superiors.

Pel que fa a l'educació tècnica i la formació professional s'enfronta a reptes importants pel que fa a la qualitat i l'equitat, i a més, no hi ha massa visió en el sentit de la formació educativa per incrementar els ingressos del país. Els sectors més desafavorits generalment no reuneixen els requisits acadèmics ni tenen els recursos econòmics per ingressar als programes de formació tècnica i vocacional, i a més, pocs programes tenen oferta pel sector de població amb problemes d'analfabetisme. Per altra banda, existeix una esquerda entre equitat entre homes i dones, ja que les dones accedeixen menys a aquestes ofertes o descarten amb major freqüència que els homes per embarassos inesperats, malalties, responsabilitats a casa i la cura dels fills, entre altres factors. Per últim, la falta de recursos econòmics impedeix l'ampliació de l'oferta, i d'aquesta manera s'evidencia en una matrícula reduïda, on la majoria de l'oferta educativa es concentra als nuclis urbans municipals.

ii. Història política de Nicaragua

Les colonitzacions, guerres i ocupacions han marcat la història de Nicaragua. No va ser fins el 1821 que Nicaragua es va alliberar de la Corona Espanyola sent una República independent, però tot i ser una república vivien sota la influència d'altres imperis com el britànic o els Estats Units.

Després de la independència de Nicaragua l'any 1838, va començar una llarga disputa entre liberals i conservadors. Ja a principis del segle XX el general Sandino amb els seus homes havia lluitat contra les tropes americanes. Aquest però va ser assassinat per Anastasio Somoza, el primer d'una dinastia de dictadors que dominarien el país fins el 1979.

Durant la dictadura de Somoza es van produir moltes expropiacions de terres a petits camperols. Molts d'aquests van passar a ser treballadors agrícoles i molts van haver d'emigrar a les ciutats. Els treballadors assalariats treballaven en grans finques cafetaleres, bananeres, ramaderes, cotoneres i de canya de sucre. La família Somoza va arribar a ser el cafetaler més important del país.

A partir de 1950 les rebel·lions contra el règim van ser més importants. Una de les estratègies del dictador va ser la creació d'un sindicat afí a ell: la Unión Nacional de Obreros y Campesinos, per tal de mantenir el recolzament dels camperols. Anastasio Somoza va morir assassinat pel poeta Rigoberto López, però primer un fill i després l'altre el van succeir en el càrrec.

L'any 1962 es va fundar el FSLN (Frente Sandinista de Liberación Nacional) com a grup armat amb l'objectiu d'enderrocar el règim. El recolzament del poble va anar creixent, especialment entre estudiants i obrers. Així la oposició contra Somoza va anar creixent i l'activitat del FSLN va anar augmentant, alhora que la repressió, fins que l'any 1978 va començar la insurrecció popular. Durant aquest període es va crear un lligam interessant entre camperols i estudiants. La

Imatge 2: Bandera FSLN amb eslògan, imatge de Sandino.

revolució havia nascut a la ciutat, principalment en cercles burgesos i universitaris, però la lluita era a la muntanya amb el recolzament i protecció de molts camperols.

No va ser fins el juliol de 1979 que es va produir la ofensiva final i Somoza va ser enderrocat. A partir d'aquí comença una nova etapa, havent de recuperar el país que havia quedat molt tocat per la insurrecció. Un element clau d'aquesta recuperació van ser les significatives ajudes externes que van oferir gran nombre de països després del triomf revolucionari. Tant per part de governs afins com de organitzacions no governamentals.

La Cruzada Nacional de Alfabetización (CNA), va ser una de les primeres accions que va dur a terme el nou govern. Més de la meitat dels nicaragüencs majors de 10 anys es van mobilitzar com a alfabetitzadors per arribar a tots els racons del país, que comportat al es primeres trobades entre els col·lectius urbans i rurals. Els nois i noies alfabetitzadors no van fer només de mestres a les cases on s'allotjaven, va ser un procés socialitzador i d'aprenentatge mutu. La taxa d'alfabetització en dos anys va reduir considerablement.

La reforma agrària va ser l'altre gran política que va afectar al sector rural. Dos milions d'hectàrees, abans de grans propietaris, van ser lliurades als camperols, beneficiant així a 120.000 famílies. Aquest repartiment de terres anava acompanyat de la creació de cooperatives agrícoles. Molts camperols assalariats van passar a ser propietaris i socis d'una cooperativa.

iii. Característiques físiques i climàtiques de Nicaragua

Nicaragua té un clima tropical. Així com en els altres països centreamericans, hi ha dues estacions: la seca i la humida. En l'estació humida (hivern), s'inicia a mitjans del mes de maig i conclou a inicis de novembre, amb una precipitació pluvial mitjana de 1200 mm³. La temperatura en aquesta època oscil·la entre 20-26°C. Una vegada que la pluja comença a caure al juliol, tot comença a créixer i les plantes grogues i els arbres desfullats tornen a ser verds i florits. A l'agost i setembre, plou més o menys una vegada al dia. Afortunadament, plou per poc temps i són un espectacular bany tropical. En la part est del país plou més que en l'oest.

A la regió del nord de Nicaragua, on es troba el municipi d'Estelí, l'estació seca (estiu), s'inicia a mitjans de novembre i finalitza a inicis de maig sent els dies més calorosos els mesos de març i abril, arribant a temperatures de fins a 30°C. Cal destacar que les temperatures mínimes s'assoleixen durant el mes de desembre les quals descendeixen fins a 10°C. No hi ha pluja i els arbres i les plantes es comencen a assecar.

En general, el clima de la zona d'Estelí es classifica com subtropical.

Pel que fa a les característiques físiques, Nicaragua es pot dividir en tres regions, la Regió del Pacífic, la Regió Central, o la Regió del Atlàntic o Carib.

La Regió del Pacífic, comprèn la part sud-occidental del país. És en aquesta regió on es localitzen els llacs més grans del país, el llac de Nicaragua o Cocibolca i de Managua o Xolotlán. També es característiqua d'aquesta regió la cadena volcànica del Pacífic que s'inicia amb el

volcà Cosigüina, al golf de Fonseca (frontera amb Hondures), i acaba amb el volcà Fustes a l'illa d'Ometepe en el llac Cocibolca. La costa litoral presenta nombroses platges, que al costat de la cadena volcànica formen el corredor turístic més important del país. És la regió més fèrtil de Nicaragua, la més poblada (és on se situa Managua) i es caracteritza per la seva geomorfologia que presenta un relleu de baixos pujols i turons paral·lels a les costes del litoral del Pacífic.

La Regió Central, formada pel Massís Segoviano, té els sòls més antics del país. Els cims més alts són el Mogotón amb 2.107m i turó Jesús amb 1.793m. Altres formacions de la regió són l'Escut Central Muntanyenc, comprès des del Massís Segoviano fins a la plana de San Miguelito, els contraforts orientals i la Serralada Chontaleña. En ella es troben la Serralada Isabelia, la Serralada Dariense i la Serralada Chontaleña. En aquestes contraforts neixen importants rius que aboquen les seves aigües al Mar Carib.

La Regió de l'Atlàntic o Carib, compren des de la Meseta Central fins a les costes del Carib, amb el turó Wawashan de 554 m, la qual es perllonga sota les aigües del Mar Carib, formant la plataforma continental de Nicaragua. Està compresa entre el curs inferior del riu Coco (Segòvia o Wangki), l'escut central muntanyós, el límit de conca del riu Sant Joan i el litoral Carib. En aquesta regió es troben els rius més grans i cabalosos de Nicaragua, abocant les seves aigües al mar Carib. Aquesta plana està subjecta a extenses inundacions, prop del litoral hi ha amplis pantans, deltes i llacunes costaneres. A la plataforma continental de Nicaragua al mar Carib es troben una sèrie d'illes, bancs i esculls.

iv. Estat ambiental a Nicaragua

Nicaragua és un país molt poc industrialitzat que basa la seva economia a les activitats agrícoles i ramaderes alhora que ha desenvolupat un creixement de la seva economia terciària a les ciutats, nodrida seva majoria del comerç informal. Aquest model de desenvolupament econòmic ha generat una forta pressió sobre els recursos naturals del país, fins al punt d'originar un seguit de problemes socioambientals greus que a grans trets són: la desforestació i l'avenç de la frontera agrícola, la sobreexplotació d'algunes espècies i reducció de la biodiversitat, la contaminació i deteriorament dels aqüífers i a els recursos hidrològics i a els riscos associats a la vulnerabilitat davant els catàstrofes naturals.

Pel que fa a la desforestació i l'avenç de la frontera agrícola, el 1950, dues terceres parts del territori nacional eren cobertes de boscos, mentre que a principis del segle XXI només una quarta part del territori manté la seva coberta forestal.⁶ Les grans extensions forestals que encara queden es troben a les regions caribenyes de la RAAN i la RAAS, i formen les dues grans reserves de la Biosfera declarades al país: Bosawás al nord, i la Reserva del Sureste. Els boscosos que queden coincideixen amb els territoris tradicionalment poblats pels pobles indígenes i afrodescendents del Carib nicaragüenc.

Aquests territoris passen a ser motiu de baralla, tant per la seva riquesa natural com per la disputa per la propietat entre les poblacions mestisses i les comunitats indígenes. L'accelerada pèrdua de coberta forestal i de la diversitat de sistemes de conreu minven la fertilitat dels

⁶ Estratègia país prioritari Nicaragua, ACCD

sòls i fan decreïxer els rendiments agropecuaris. Alhora, el deteriorament dels sòls explica la tendència a abandonar les terres esgotades i migrar cap a les zones boscoses que encara queden a les àrees protegides del país, fent avançar encara més la frontera agrícola.

Moltes de les activitats econòmiques del país depenen directament d'algunes espècies vegetals i animals que han estat sobreexplotades. Durant els últims 10 anys Nicaragua ha experimentat un creixement força ràpid de les activitats turístiques. Com a resultat d'aquest fenomen, es produeixen pressions importants de capital estranger per apropiarse de llocs de particular bellesa natural -platges, illes, volcans, etc. Aquesta pressió immobiliària pot posar en perill l'equilibri ecològic d'aquests indrets i provocar un deteriorament accelerat dels recursos naturals. A més, l'accelerada pèrdua de coberta forestal junt amb la diversificació dels sistemes de conreu minven la fertilitat dels sòls i fan decreïxer els rendiments agropecuaris.

Nicaragua és vulnerable davant les catàstrofes naturals, i la desforestació i la manca d'eines que permetin un ordenament del territori incrementen aquesta vulnerabilitat. En aquest context, són els camperols i camperoles més pobres i les poblacions urbanes marginals les que sovint resulten més vulnerables donat que moltes d'elles es troben emplaçades en les zones de més risc.

v. El paper de les ONG a Nicaragua

A partir de la revolució sandinista (1979-1990), Nicaragua va rebre el suport d'un immens exèrcit de voluntaris de tot el món armats amb llapis i vacunes. Els nicaragüencs, després de patir les dictadures de la família Somoza durant el segle XX, havien estat obligats a l'obediència i entrenats per a la impotència. Llavors, de sobte, van arribar milers de persones (i diners) per ajudar a aixecar un país en ruïnes. Els brigadistes de l'alfabetització europeus, els metges cubans, els enginyers de Bulgària i els kalaixnikov soviètics van forjar un aparell internacional d'ajuda i cooperació durant més d'una dècada.

Però existeix un debat real entre els partidaris de tenir incidència social o els que creuen que cal proveir primer de serveis bàsics. Els nous projectes solidaris a Nicaragua s'han començat a plantejar des d'una altra perspectiva, introduint conceptes com l'educació popular, l'organització dels moviments socials de base, l'acompanyament de les iniciatives internes. Tal com explica Humberto Meza, coordinador de la secció de Comerç i Agricultura i de la campanya Nicaragua és possible d'Intermón Oxfam, "la cooperació ha vist clar que la millor inversió és la creació de subjectes polítics i socials ". D'aquesta manera segons Meza, s'aconseguiran canvis profunds, "des de baix i a llarg termini ". A més, "hem de crear espais de participació política de la societat civil, ja sigui a nivell municipal o estatal ". Els programes d'Intermón donen suport a organitzacions socials nicaragüencs "per canviar la situació de desigualtat i pobresa per la via de la pressió als seus governs ".⁷

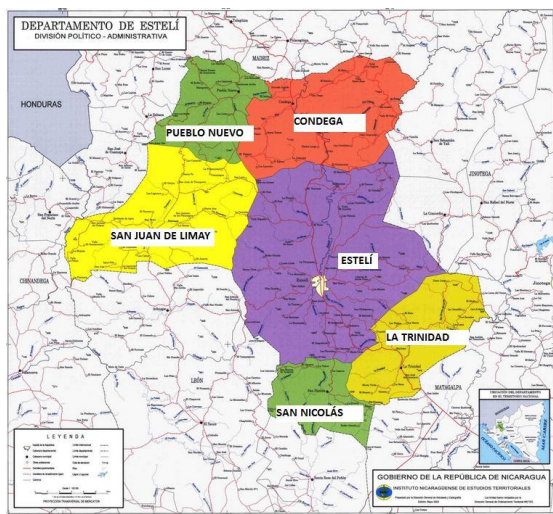
El primer pas d'aquest camí passa per comprovar com el "desenvolupament" està perjudicant greument a aquells que haurien de ser els "beneficiaris". Fa aproximadament fa 20 anys que Nicaragua viu del regal. Primer, gràcies al govern del FSLN. I després, per les ONG. La gent es

⁷ Nicaragua, el reino de las ONG.

queda sense al·licients per superar-se i millorar si tot li ve donat per un altre. La cultura del regal no funciona: si no implica aquesta gent, no serveix. A la gent, els ha de costar una mica d'esforç propi i al tirar endavant amb les seves empreses o projectes socials. Mentre els diners siguin d'un altre, no es preocuparan tant d'aquests temes.

Segons Kérman Merodio (cooperant a Nicaragua), "la gestió dels recursos que van arribar per pal·liar els efectes de l'huracà Mitch va ser un desastre. No hi havia cap regulació, cap norma sobre què fer amb els diners. I no només l'estat va malversar aquests fons. Algunes organitzacions socials es van veure de sobte gestionant moltíssims diners, i una part en mans privades. Va ser un caos ". Però, a part de l'ajuda d'emergència davant de fets puntuals com guerres o catàstrofes naturals, la cooperació en línies generals durant els anys 90 a Nicaragua, també va ser lamentable. Petits projectes solidaris que van aconseguir construir un petit centre de salut o una petita escola no van acabar fructificant perquè quatre o cinc anys després van desaparèixer . L'estat nicaragüenc, o la seva ministeri de salut o educació, no va poder o no va voler mantenir amb personal i recursos aquells centres construïts per alguna ONG. Són els efectes del model neoliberal i de la retallada de la despesa social que es va implantar als 90 ".

vi. Estelí, àrea d'actuació

Imatge 3: Situació Estelí. Font: Mapa mundi

Estelí, la ciutat on es desenvolupa aquest projecte, és capçalera del municipi i del departament homònim. Té una superfície de 795,7km² i una població de 122.924 habitants⁸, amb una densitat poblacional de 140,8hab/km². Estelí limita al nord amb Condega, al sud amb La Trinitat, Sant Nicolau d'Orient i El Sauce (Lleó), a l'est amb Yalí (Jinotega) i La Concòrdia (Jinotega) i l'oest amb Achuapa (Lleó) i San Juan de Limay.

a) Educació Preescolar a Nicaragua

Existeix una Política Nacional de Primera Infància, on s'estableixen el Decret Presidencial número 61-2011, firmat pel president de la república Daniel Ortega, on es contemplen 11 clàusules sobre la importància de l'Educació Preescolar o Primera Infància.

Aquesta Política Nacional de Primera Infància ha estat construïda des del protagonisme de les famílies nicaragüencs i l'acompanyament de les seves institucions de govern per aprofundir pel *Bé Comú*, la plena restitució de tots els drets dels més petits, a les normes internacionals sobre

⁸ INIDE, 2012

Drets Humans i en el Pla Nacional de Desenvolupament Humà del Govern de Reconciliació i Unitat Nacional (GRUN). Es vol harmonitzar tots els programes socials en funció de la Primera Infància, nenes i nens entre 0 i 6 anys, perquè aquests siguin executats amb un sentit de responsabilitat compartida entre les famílies, comunitats, societat, Govern i municipalitats. Creuen que la Primera Infància és una etapa crucial en la vida i que invertint en ella es tindrà nens i nenes feliços, estimulats, preparats per a l'escola, amb totes les seves habilitats i capacitats.

Són moltes les raons per les quals el Govern de Reconciliació i Unitat Nacional (GRUN) es compromet a construir i implementar una Política Nacional de Primera Infància adreçada als 850 mil nenes i nens nicaragüencs menors de sis anys. Des del 10 de gener del 2007, el Govern del Poder Ciutadà està impulsant programes socials cap a la infantesa i famílies nicaragüencs, com ara *Programa Amor, Amor pels més Chiquitos i Chiquitas*, Programa Integral Nutricional Escolar, programa Dret a un nom, entre d'altres, amb aquesta Política s'enfortiran les articulacions i sinergies interinstitucionals des de les accions realitzades en funció de la Primera Infància.

La Primera Infància és un període crucial en la vida de l'ésser humà, per ser l'etapa del cicle de vida on s'estableixen les bases del desenvolupament de la persona, la conformació neurològica i neurocognitiva, l'estructura òssia, les capacitats d'aprenentatge, habilitats i destreses sensorials, motrius, les relacions de comunicació i interacció social, els sistemes immunològics per evitar les malalties, els processos de comunicació, emocionals, afectius, si s'inverteix en els més petits s'està garantint el desenvolupament físic, mental, social i espiritual del capital humà del present i del futur.

Amb aquests programes socials del GRUN, es vol aconseguir que l'aprenentatge, la motivació i l'adequada estimulació primerenca, des de la família, comunitat i l'escola, faran possible en nenes i nens, el desenvolupament ple de les seves estructures biològiques, psicològiques i socials.

Es considera que invertir en Primera Infància és la millor estratègia per superar la pobresa i impulsar el creixement econòmic del país de forma efectiva i en menys temps, ja que la potenciació de les capacitats de nenes i nens en els primers anys de la vida, crea les condicions perquè les persones, independentment dels seus contextos socials, econòmics o culturals, puguin trencar amb les barreres de pobresa, violència, vulnerabilitat i exclusió.

Aquesta Política promou 14 valors: el bé comú, la solidaritat, l'Amor per la Mare Terra, la convivència, el respecte a la vida, convivència familiar, les relacions diferents entre homes i dones, les relacions de respecte mutu entre persona adultes nens i nens, el respecte cap a les mares i els pares, l'Amor per Nicaragua, la responsabilitat amb el cos, la violència-pau, el sentit de comunitat i finalment el respecte cap als adults més grans.

Referent a l'Amor per la Mare Terra exposen: *La Tierra es Madre de todo lo viviente. La naturaleza, en tanto ser viviente, merece ser protegida, respetada, preservada. La Política promueve un nuevo modelo relacional, que reconozca los derechos de la Madre Tierra y el deber humano de protegerla. El deber de cuidado hacia la Madre Naturaleza debe ser*

inculcado por la familia, la escuela y la comunidad a niñas y niños desde su más temprana edad a través de acciones concretas como el cuidado de plantas y animales, y el manejo adecuado de la basura.(Política Nacional de la Primera infancia, MINED 2011-2015).

A Nicaragua, tot projecte té la seva *Visión* i *Misión*. Des del Ministeri d'Educació de Nicaragua descriuen les seves com:

Missió: *"Formar personas con capacidades y destrezas para la vida personal, familiar y social que contribuyan al desarrollo económico de Nicaragua, bajo los principios de igualdad, justicia y solidaridad."*

Visió: *"... factor fundamental para la construcción de un país con una matrícula escolar plena con cobertura educativa para todas las niñas, niños, jóvenes y adultos en la escuela, con una educación de calidad, que les permita prepararse para la vida productiva del país, basada en los principios fundamentales de los derechos humanos."* (MINED).

Pel que fa a la descripció que el MINED fa sobre l'ensenyament Preescolar es caracteritza per la preocupació del desenvolupament integral del nen i de la nena i considera que aprenent per mitjà del joc, ells i elles es troben en el moment ideal i decisiu per establir el pont entre si mateix i la societat que l'envolta, entre el seu món intern i la cultura que l'envolta. En les diferents etapes del joc infantil, trobem el moment precís per ajudar els nens i les nenes a integrar-se i adaptar-se, per preparar-los en l'adquisició de les habilitats necessàries i enfrontar el procés d'aprenentatge durant tota la vida. Més endavant es veurà que la teoria no s'aplica a la pràctica.

La Missió de l'Educació Preescolar és afavorir el desenvolupament integral de les nenes i els nens des dels tres fins als cinc anys d'edat (3-5) potenciant permanentment el seu desenvolupament integral (emocional, afectiu, sensorial, social i valors) amb aprenentatges significatius d'acord amb les seves característiques, interessos, necessitats i fortaleces, tenint en compte la diversitat ètnica, lingüística, de gènere i dels grups vulnerables, enfortint el paper educatiu de la família i d'altres sectors socials per a viure plenament l'etapa en què es troben i les que prossegueixen.

Existeix dos tipus d'educació Preescolar, la formal i la no formal (comunitària). Els preescolar formal son aules ubicades majoritàriament en centres de Primària, els nens i les nenes són atesos per docents graduades en Escoles Normals. En canvi els preescolar Comunitari son aules o centres ubicats majoritàriament en zones rurals, els nens i les nenes són atesos per educadores comunitàries voluntàries. A la taula 1 es diferències els dos tipus d'educació.

En ambdues modalitats s'atenen nenes i nens de I nivell, II nivell i III nivell des de 3 hores fins a 4 hores segons el nivell.

La seva finalitat és contribuir al desenvolupament físic, intel·lectual, comunicatiu, creatiu, afectiu, social i moral de la infantesa. Aquest servei educatiu és considerat prioritari, degut a la importància que té un adequat desenvolupament de l'ésser humà en els primers anys de vida, tant per al seu desenvolupament en la vida, com per als seus aprenentatges posteriors.

	FORMAL	NO-FORMAL (preescolars comunitaris)
Edifici	Aules en centres d'educació primària o en centres únics de preescolar	Manquen condicions i infraestructura necessària per atendre infants en edat preescolar (cases particulars o cases comunals)
Nivells que atén	Prioritàriament III nivell	I, II i III nivell
	També I i II nivell	També hi van infants menors
Horari	De dilluns a divendres	de dilluns a divendres
	4 hores, torn de matí i torn de tarda	9 hores (tot el dia, matí i tarda)
Alumnes/ aula	de 20 a 30 nens i nenes	menys de 10 nens i nenes
Educadores	Educadores/mestres fixes al centre	Rotació de les educadores
Formació educadores	Docents especialistes en preescolar. <i>"... en preescolar formal, debe ser Maestro/a de Educación Primaria, con especialidad en educación preescolar."</i>	No necessitat de formació superior. <i>"... en preescolar comunitario, debe tener un nivel académico mínimo de Ciclo Básico, bachiller o maestro, mayor de edad, preferiblemente originario de la comunidad y recibir las capacitaciones necesarias"</i>

Taula 1: Tipus d'Educació a Nicaragua. Elaboració pròpia.

S'implementa un currículum integral de tipus intermedi, on es defineixen continguts i orientacions essencials que donen cert nivell de llibertat adaptació, complementació i diversitat, permetent la flexibilitat necessària perquè s'apliqui en diferents modalitats, diversos contextos i amb diferents característiques de comunitats educatives.

a) Preescolar comunitari i ALDEAS SOS

Pel que fa a l'història dels preescolars comunitaris, a partir de 1995 es va voler obrir l'oferta educativa a tots els sectors, especialment a les comunitats urbà-marginals que de manera creixent van anar presentant una demanda del servei. Els pares de família de les comunitats urbà-marginals i rurals van garantir el local i la selecció del personal per al seu funcionament, sota la coordinació del MECD.

Gràcies al finançament del Banc Mundial. Els organismes internacionals es van sensibilitzar i brindar suport financer per a la capacitat, seguiment, dotació de mobiliari, materials didàctics, construcció i reparació d'aules d'aquests centres.

A partir del 2005, MECD va assumir el sosteniment dels Preescolars Comunitaris, amb fons propis i ajuda de la cooperació internacional. El 54% de la matrícula total de preescolar és atesa per la modalitat comunitària.

El reconeixement institucional de la importància de l'educació preescolar, va contribuir a sensibilitzar la societat nicaragüenca, promovent el sorgiment massiu i desordenat dels preescolars comunitaris, sent la principal fortalesa l'involucrar la comunitat i la família perquè participin directament en el desenvolupament de els nens i les nenes, reforcin les estructures organitzatives i augmentin la seva participació en tasques socials.

Els alumnes són atesos per educadors amb baix nivell acadèmic i una matrícula menor a 10 nens i nenes per educador.

La gran majoria dels preescolars comunitaris de Nicaragua reben el suport de Aldeas Infantiles SOS, una organització internacional, privada, d'ajuda a la infància, sense ànim de lucre, interconfessional i independent de tota orientació política, fundada el 1949 a Imst (Àustria) i amb presència a 133 països.

La seva tasca se centra en el desenvolupament del nen fins que arriba a ser una persona autosuficient i ben integrada en la societat. Treballen per enfortir les famílies vulnerables, de manera que puguin atendre adequadament els seus fills; protegint als nens que s'han vist privats de la cura parental, als quals se'ls hi ofereix un entorn familiar protector en què puguin créixer sentint-se estimats i respectats, i acompanyen als joves en el seu procés de maduració i independència. Aldeas Infantiles SOS és membre de la UNESCO i assessor del Consell Econòmic i Social de l'ONU.

El 20 de novembre de 1959 l'Assemblea General de Nacions Unides vota una resolució que proclama la Declaració dels

Imatge 4: Distribució Aldeas SOS a Nicaragua. Font: Aldeas Infantiles SOS

Drets de l'Infant ratificats posteriorment en la mateixa data de l'any 1989. El compromís dels estats signants comporta no només respectar i fer possible el compliment d'aquests drets, sinó incorporar-los a la normativa interna, i la vigència d'una cooperació internacional en el compliment dels mateixos.

Per desgràcia els drets dels infants no es compleix en molts països i dels 2.100 milions de nens que hi ha al món (35% de la població mundial), 1 de cada 4 viu en la pobresa.

SOS-Kinderdorf International va decidir intervenir a Nicaragua el 1973, després que un devastador terratrèmol destrossés gairebé totalment Managua. La primera Aldea Infantil SOS va obrir les seves portes a l'abril de 1973 a Estelí, i va acollir en primera instància als nens que s'havien quedat orfes a causa d'aquesta catàstrofe. A partir d'aquí es va consolidar en aquest país i en els anys següents es va poder establir en més llocs. En 1978 va esclatar la guerra civil a Nicaragua, morint moltes persones. Les altes taxes d'atur, amb la consegüent pobresa econòmica i social de les famílies, van empènyer la construcció de més Aldees Infantils SOS i altres institucions d'atenció a l'oest de Nicaragua.

Per tal de donar suport tant a les mares solteres com a les famílies nombroses en la cura dels seus fills durant la seva jornada laboral, es van crear centres socials SOS en què nadons i nens de fins a sis anys són acollits durant el dia. Avui en dia, aquesta forma d'atenció constitueix una part essencial de la tasca d'Aldees Infantils SOS a Nicaragua.

Els anys de guerra civil van deixar rere seu una precària situació econòmica. Com que només poques ciutats disposaven de prou institucions escolars i com moltes famílies no estaven en condicions de finançar la formació escolar dels seus fills, Aldees Infantils SOS va construir també escoles primàries i secundàries. Des de llavors, els dos tipus d'escoles s'han convertit en institucions reconegudes i gaudeixen d'una reputació excel·lent. L'octubre de 1998, el país, marcat per la pobresa, va patir una nova catàstrofe natural: L'huracà "Mitch" va destrossar una gran part de Nicaragua. Per ajudar el més ràpidament possible a la població afectada es va posar en marxa a principis de novembre un programa d'Emergència SOS, pel qual es van repartir medicaments als hospitals, i aliments per a 11.500 persones. A León es va crear un alberg d'emergència, on mares i nens van ser allotjats provisionalment.

Concretament, el preescolar on es desenvolupa aquest projecte, està sota el suport d'aquesta organització. A la realitat el que l'organització proporciona al centre és l'alimentació dels nens i nenes. Cobreixen tots els àpats del dia, menys el sopar, de manera gratuïta per les famílies. També realitzen algunes reunions informatives per les famílies, i fan un seguiment del centre. I si alguna educadora necessita suport.

3. OBJECTIUS

Objectius generals

- Treballar la sostenibilitat local i global en l'àmbit escolar.
- Desenvolupar un projecte participatiu.
- Crear i enfortir vincles entre la comunitat educativa.
- Realitzar un projecte adaptat a la realitat concreta de la comunitat educativa i del país.
- Crear solucions i alternatives col·lectives a les problemàtiques ambientals del centre educatiu.
- Motivar a les educadores pel treball pedagògic sobre aspectes mediambientals com **biodiversitat, residus i aigua**.

Objectius específics

- Treballar la sostenibilitat local i global en l'àmbit escolar:
 - Utilitzar l'Agenda 21 Escolar com a eina metodològica.
 - Realitzar una diagnosi ambiental.
- Desenvolupar un projecte participatiu:
 - Utilitzar l'Agenda 21 Escolar com a eina metodològica.
 - Involucrar de manera activa la comunitat educativa en totes les fases.
 - Realitzar sessions motivadores i dinàmiques.
- Crear i enfortir vincles entre la comunitat educativa:
 - Treballar en equip cohesionadament.
 - Integrar les famílies al projecte.
- Realitzar un projecte adaptat a la realitat concreta de la comunitat i del país:
 - Implicar al barri en el projecte.
 - Treballar conjuntament amb altres grups i entitats locals.
- Crear solucions i alternatives col·lectives a les problemàtiques ambientals del centre educatiu:
 - Proporcionar recursos (tècnics i conceptuals, pedagògics) per a millores ambientals.
- Motivar a les educadores pel treball pedagògic sobre aspectes mediambientals com **biodiversitat, residus i aigua**: del preescolar en concret.

4. METODOLOGIA

4.1 AGENDA 21 ESCOLAR

El mètode de seguiment que hem dut a terme amb aquest projecte, és el que proposen a l'Agenda 21 Escolar de Barcelona. Ens ha servit de model i guia per a desenvolupar-ho d'una manera ordenada i coherent, tot i que no l'hem seguit amb precisió, sinó que l'hem anat adaptant i construint a les característiques del nostre cas.

4.1.1 Antecedents: l'Agenda 21

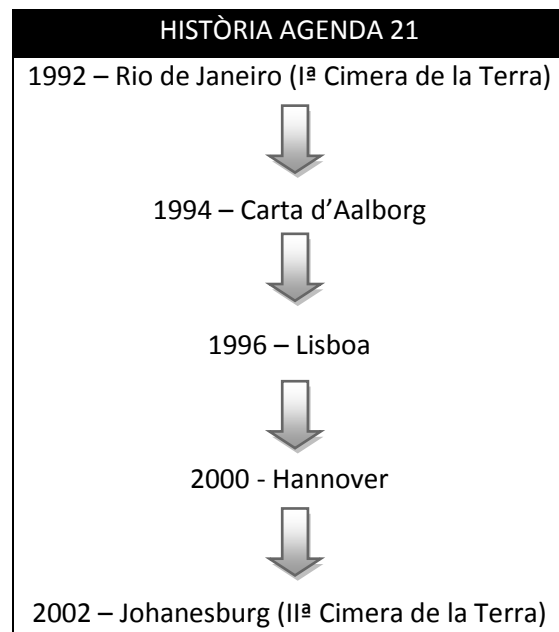
Per entendre la metodologia i el per què em utilitzat aquesta, cal remuntar-nos als orígens de l'Agenda 21 Escolar, i aquesta està en l'Agenda 21 i el compromís de la ciutadania.

L'Agenda 21 és un pla de treball que té l'objectiu de guiar la política i la gestió dels governs vers el desenvolupament sostenible. No és només una declaració de principis, és un programa d'actuacions obert per fer front als problemes globals i locals de la humanitat des d'una perspectiva ètica. És, per tant, un compromís polític al més alt nivell de cooperació.

A principis del segle XXI dir que el nostre planeta es troba amb una gran problemàtica ambiental, provocada per una extracció irresponsable i una utilització desmesurada dels recursos naturals, que comporten una multitud de conseqüències en l'àmbit social, ecològic, econòmic...és ja un tòpic.

Tot va començar quan a l'any 1992 es va celebrar la primera Cimera de la Terra a Rio de Janeiro, amb l'objectiu de que els 179 estats que hi van assistir, fossin capaços d'afrontar problemes planetaris com l'exhauriment dels recursos i les desigualtats en la seva distribució, la contaminació que posa en perill la salut de les persones o la destrucció de la diversitat de la vida. Els estats van debatre estratègies per assolir un model de desenvolupament sostenible, aquest havia de cobrir les necessitats del present sense comprometre la capacitat de les generacions futures per satisfer les seves. El resultat d'aquests acords va

finalitzar amb un pla de treball per al segle XXI: l'Agenda 21. Per fer realitat aquest projecte planetari cal "pensar globalment i actuar localment". Per això, al capítol 28 de l'Agenda 21, es va fer una crida a totes les ciutats perquè elaborin la seva pròpia Agenda 21 Local, que tradueixi els objectius generals en actuacions concretes. Milers de ciutats arreu del món ja hi treballen.

Tot donant resposta a aquesta invitació, l'any 1994 representants de nombrosos municipis europeus es van reunir a la ciutat danesa d'Aalborg en la primera Conferència Europea de Ciutats i Pobles Sostenibles. D'aquesta trobada va sorgir la Carta d'Aalborg, un document en el qual les ciutats d'Europa es comprometen a elaborar la seva Agenda 21 Local i a desenvolupar programes a llarg termini que permetin progressar vers el desenvolupament sostenible. Les trobades de Lisboa i Hannover, els anys 1996 i 2000 respectivament, van prendre el relleu a Aalborg per avançar en l'aplicació dels principis de la sostenibilitat en els sistemes urbans.

Més endavant, a la Cimera Mundial sobre el Desenvolupament Sostenible (Johannesburg, 2002) es valoren els èxits aconseguit a l'Agenda 21. Valoren que els programes locals han tingut èxit, però han fracassat en la perspectiva global, planetària.

L'Agenda 21 Local requereix la participació de tota la ciutadania. Consisteix en avaluar l'estat ambiental, social i econòmic del municipi, debatre possibles millores i endegar un procés creatiu i gradual de canvi per aconseguir un entorn urbà més saludable i de qualitat per a les persones, amb un menor impacte sobre els sistemes naturals. Amb l'elaboració de l'Agenda 21 Local, les ciutats i els seus ciutadans reconeixen la seva contribució als problemes socioambientals del propi entorn i de la resta del planeta i adquireixen el compromís de treballar en accions concretes per mirar de resoldre'ls en la mesura de les seves possibilitats.

4.1.2 Què és l'Agenda 21 Escolar?

És un programa pensat per facilitar la implicació dels centres educatius en el projecte planetari d'anar cap a un món més sostenible, començant per l'entorn més immediat. Totes les Agendes 21 Escolar tenen en comú que són processos participatius, que revisen plantejaments i pràctiques educatives i que tenen un compromís en realitzar accions de millora en relació a l'ambient i la sostenibilitat.

La manera de dur a terme aquesta procés, i garantir la implicació de tota la comunitat educativa, és mitjançant l'elaboració d'un seguit de fases que contenen amb aquests valors d'integritat, participació, col·laboració i presa de decisions col·lectivament.

4.1.3 Fases de l'Agenda 21 Escolar

A continuació es descriuen, de manera teòrica, les fases de l'Agenda 21 Escolar:

1. **Motivació:** consisteix en *sensibilitzar i afavorir el compromís de la comunitat educativa per l'elaboració del projecte, amb implicació i participació activa* en tot el procés. Així caldrà informar i donar a conèixer les nostres inquietuds i ser capaces de motivar els col·lectius implicats a involucrar-se en el projecte, tant en la realització d'accions educatives com en tot el procés, per tal que sigui de crítica i creació conjunta.

2. Reflexió: La fase de reflexió té com *objectiu analitzar profundament la diagnosi realitzada, tant col·lectiva com de recollida d'informació, els principis de gestió ambiental del centre, centrant-nos en el pati i els espais exteriors i analitzar el seu grau de coherència amb l'acció educativa*. Revisar la relació amb els principis bàsics de la sostenibilitat.

Per tant la proposta de mètode de treball és l'anàlisi de la informació obtinguda i de les trobades i les mancances detectades amb persones dels diferents col·lectius educatius i ambientals, per tal de poder pensar en propostes d'accions que es podrien dur a terme.

3. Diagnosi: La fase de diagnosi és en la que identificarem problemàtiques a treballar i realitzar una diagnosi ambiental del centre tant a nivell educatiu com de l'espai, centrant-nos en com es treballa el medi ambient i en els patis escolars. Té com *objectiu diagnosticar: què, com i a on s'educa i què, com i a on s'aprèn*.

Aquesta fase es divideix en dues parts:

➤ Recollida prèvia d'informació

Seria una diagnosi del centre educatiu concretament el pati o espais exteriors que utilitzin durant les jornades escolars per veure com funcionen a nivell de sostenibilitat, basada bàsicament en entrevistes, recollida de dades i observació. Comptant amb la col·laboració de mestres i les famílies.

Les formes d'obtenir aquesta informació serien: observació dels centres *in situ*, del dia a dia, entrevistes a docents, infants i famílies; recollida de dades: de consum d'aigua, d'on prové l'aigua, on va a parar després del seu ús, quins residus es generen a l'escola, com es gestionen, d'on prové el material i recursos que s'utilitzen, com és el seu consum; programació pedagògica, com es treballa la biodiversitat i la natura; participació de les famílies, i de tot allò que sigui possible.

➤ Diagnosi col·lectiva

Problemàtiques o preocupacions que tenen i que volen tractar i que es poden treballar al pati, a través d'ell o a partir del que fem al pati. (Què treballem a l'escola i com ho fem? Què ens agradaria canviar? Què ens motiva treballar? Com ho volem treballar? Quins ambients podríem incorporar al pati? Es tracta de detectar mancances i així plantejar-nos conjuntament els objectius avaluables, de què volem fer i a on volem arribar..

Les propostes metodològiques per a realitzar-la són: parlar amb representants i a partir de tota la informació recollida, treure'n conclusions que es puguin comunicar en reunions assembleàries a tots els implicats i implicades.

4. Planificació de l'acció: Es tractaria de seleccionar diferents àmbits per treballar al pati amb la comunitat educativa i pensar diferents accions concretes que suposin una millora ambiental i educativa del centre i d'aquest espai.

Per a fer-ho cal una metodologia concreta i la proposta és a partir d'aquest procediment:

- Plantejament de propostes d'accions que havíem diagnosticat anteriorment.
- Elecció de les accions, per consens o amb la metodologia que decidim conjuntament.
- Preparació conjunta de les accions.

Aquestes fases de la planificació es pot dur a terme amb els diferents agents educatius i també amb els infants, conjuntament o separatament per grups. És important que s'entengui la selecció de les accions i el per què de la importància de treballar les seleccionades i no unes altres.

5. **Acció:** Dur a terme les accions planificades en la fase anterior, amb els i les mestres, els infants i si és possible incloure les famílies.

Com que ens centrem en l'ambient pati i dins d'aquest treballarem les diferents propostes decidides anteriorment, es crearan diferents racons per desenvolupar les activitats per tal de fer dels patis un ús més educatiu i sostenible des del punt de vista ambiental. Els racons no tenen per que ser un espai físic, simplement un espai concret on poder desenvolupar l'acció.

Aquestes accions les hem separat en:

I) Accions físiques: aquelles que precisen de materials o zona concreta, per exemple, un espai de desenvolupament psicomotriu amb troncs i diferents circuits d'obstacles, espai de música amb envasos reutilitzats, espai de desenvolupament artístic amb manipulació de materials naturals (terra, pedres, aigua, sorra...) amb l'ajuda d'estris com pales, galledes, espai de biodiversitat amb hort o jardí...

II) Accions educatives: què i com treballem cada temàtica. Entendre el valor educatiu de cada activitat realitzada.

Les temàtiques que es poden treballar en aquests espais son:

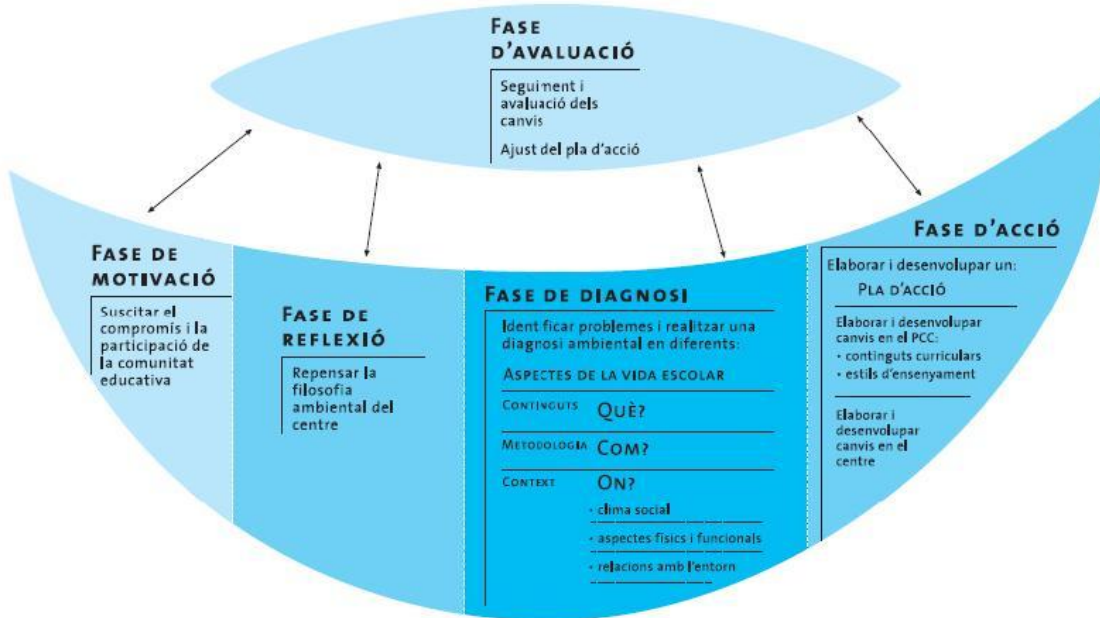
- ❖ Aigua: coneixement del cicle de l'aigua, conèixer les seves propietats, la importància que te per els éssers vius...
- ❖ Biodiversitat: coneixement de la flora i fauna que tenim al pati i a la localitat, saber cuidar i mantenir les plantes, respectar-les..
- ❖ Residus: reutilitzar residus per fer qualsevol tipus d'activitats, construcció de joguines, decoració del mateix patí, activitats musicals...

6. **Avaluació:** Establir instruments i/o indicadors per fer el seguiment i l'avaluació i de les accions amb el propòsit d'ajustar-les en funció dels objectius plantejats i si es creu necessari introduir-hi millores. Així com el seguiment i l'avaluació de totes les fases, mentre es duen a terme i al final de cadascuna.

Caldrà també avaluar el objectius, si s'han assolit amb les diferents accions realitzades.

Una part molt important serà l'avaluació final conjunta de tot el procés que ens donarà la possibilitat de fer propostes de millora per a processos posteriors.

Aquest procés es pot dur a terme amb diferents metodologies: mitjançant dinàmiques, en petits o grans grups, individualment, col·lectivament, oralment, per escrit o amb imatges, sempre tenint en compte qui avalua i adaptant la metodologia a l'edat i característiques del col·lectiu que ho faci. És important que tots els sectors implicats avaluïn les fases i les accions dutes a termes (educadors, mestres, infants, famílies, direcció i nosaltres mateixes).

Imatge 5: Fases A-21E. Font: Agenda 21 Escolar de Barcelona

4.2 INSTRUMENTS GENERATS AL PROJECTE

Durant la realització del projecte es van anar utilitzant uns seguit d'instruments, tant de seguiment, com de reflexió i avaluació. Aquests s'anaven "creant" i utilitzant segons les necessitats i situacions del moment que es precisaven.

Tot hi existir una distància real entre Catalunya i Nicaragua, el seguiment del projecte des de Catalunya, per parts de la tutora i persones que ens recolzaven, va ser constant. Setmanalment s'elaboraven un informes on, dia a dia, s'informava de les tasques i activitats realitzades, amb qui havíem treballat, els problemes que havien sorgit... i finalment una valoració de com havia anat la setmana en un conjunt: què era el que s'havia aconseguit, què ens faltava, reptes per la següent setmana. És a dir, tot un seguiment detallat de treball del dia a dia. (veure Informes Setmanals als annexos)

Paral·lelament als instruments de seguiment que la pròpia Agenda 21 Escolar proporciona i facilita, en van anar sorgint de nous i concrets per aquest projecte. Acord amb l'equip de treball de Vínculos, i degut a la seva implicació en el projecte i a tota activitat, es va decidir realitzar una reunió periòdica de seguiment per setmana. Aquesta reunió consistia en compartir l'experiència de la setmana, tant des de la perspectiva del projecte com des de la perspectiva de qualsevol altra activitat que col·laboréssim amb Vínculos. S'intercanviaven opinions respecte el que havia passat durant la setmana, es programaven reunions i activitats

per les educadores dels preescolars, o simplement es duia a terme un seguiment i valoració de tot el que s'havia fet i faltava per fer. També era una espai que servia per avaluar la feina realitzada, felicitar-nos pels aspectes positius que s'havien aconseguits, i remarcar les qüestions a millorar o a tenir en compte per experiències posteriors.

Per part de l'equip de MEL, abans de realitzar qualsevol reunió, activitat o acció amb les educadores, ens reuníem per preparàvem els punts que es volien tractar, com s'havien de tractar, preparar dinàmiques si era el cas, o concretar tasques entre l'equip que s'havien de repartir per tal d'agilitzar passos.

A la següent taula es pot observar els instruments generats en el projecte (columna) que s'han utilitzat a cada fase de l'Agenda 21 Escolar (fila).

	Motivació	Reflexió	Diagnosi	Planificació de l'acció	Acció	Avaluació
Informes setmanals	x	x	x	x	x	x
Reunions de seguiment	x	x	x	x	x	x
Reunions valoració activitats				x	x	
Reunions MEL	x	x	x	x	x	x
Recollida de dades	x	x				

5.RESULTATS-TREBALL DE CAMP

5.1 CONCRECIÓ DEL PROJECTE

5.1.1 Formació de l'equip de treball

L'equip que ha realitzat aquest projecte és MEL. Format per tres estudiants de Ciències Ambientals de la Universitat Autònoma de Barcelona (Maria Garcia, Eva Campi i Laura de la Orden). L'equip es va formar abans de l'arribada a Nicaragua, amb la intenció de realitzar un projecte conjunt dintre de l'àmbit de l'educació ambiental, encara que després es realitzessin projectes individuals. La base de tot el projecte és conjunta, és a dir, hem treballat les tres en tot moment, però donat que em treballat en dos Preescolar diferents (Panamá Soberana i Estrellita del Futuro), es pot realitzar un projecte de cada centre, amb les característiques concretes i específiques de cada un.

Abans d'anar a Nicaragua, la nostra directora del projecte, ens va posar en contacte amb la Lourdes Molina (Professora Titular de Psicologia Evolutiva i de l'Educació, a la Facultat de Ciències de l'Educació de la Universitat Autònoma de Barcelona. Especialitzada en Educació Infantil), impulsora del projecte d'Innovació Educativa en Educació Inicial que des del 2009 es porta a terme amb educadores i mestres de Preescolares comunitaris i formals de la ciutat d'Estelí, promovent innovacions educatives en els centres. Des de Catalunya vam quedar un dia amb ella per que ens expliqués el projecte que està duent a terme a Estelí, conjuntament amb tres noies nicaragüenyes, llicenciades en Psicologia a la Facultat Regional Multidisciplinària (FAREM-Estelí) de la Universitat Nacional Autònoma de Nicaragua UNAN-Managua. Ella va ser qui ens va posar en contacte amb aquestes tres noies, ens va donar la direcció d'on les podíem trobar i començar a treballar.

Un cop a Estelí las vam anar a conèixer, ens van explicar el seu projecte i les seves experiències. Duen a terme el seu projecte en 12 preescolars de la ciutat. Tant per part d'elles, com per part nostre, hi havia un interès mutu de realitzar el projecte en equip, ja que nosaltres ens beneficiaríem de tindre dins de l'equip gent del país amb els avantatges que això comporta, i elles es beneficiarien d'un projecte que després el podrien aplicar en els altres preescolars.

Imatge 6: Equip de treball: MEL, Vínculos, i noies d'Educació Social.

Vínculos va ser qui ens va proporcionar els preescolar, el *Panamá Soberana* i l'*Estrellita del Futuro*, on elles ja hi havien dut a terme tasques educatives com els "ambientes de aprendizaje", entre d'altres. (veure 6.1.2 *Vínculos*), per tant les educadores ja tenien una certa

disposició a elaborar i treballar aspectes no convencionals de l'educació nicaragüenca, que potser en d'altres centres no haguéssim trobat. El fet d'entrar a treballar en un preescolar, amb Vínculos, ens va ajudar molt des d'un bon principi, ja que desenvolupar un projecte d'aquestes característiques en un centre on no et coneixen, sent nosaltres estrangeres, i amb costums i tradicions diferents, hagués estat un impediment afegit, que ens vam estalviar. Però no només va ser el principi, ja que Vinculos es va organitzar per tal de poder-nos acompanyar sempre quan havíem d'anar a fer reunions als preescolar, entre d'altres activitats. Elles ens acompanyaven en tot moment, i ens ajudaven i aconsellaven en tota decisió que havíem de realitzar. També vam acordar de fer una reunió de seguiment setmanal per a valorar i posar en comú totes les feines realitzades.

D'altra banda, l'equip MEL també va col·laborar i les va recolzar amb el seu projecte dels "ambientes de aprendizaje" i les "maletas viajeras pedagógicas". També vam col·laborar en organitzar i realitzar un acte que va celebrar Vínculos a la ciutat d'Esteli, per donar a conèixer la tasca que duïen a terme. La van anomenar "La Feria del Juego" i consistia en que nenes i nens, famílies i amics, compartissin un espai de joc i altres activitats a un espai relaxat i cooperatiu.

Uns mesos més tard, es van incorporar a l'equip de treball dues estudiants d'Educació Social de la UAB, que venien a fer les seves pràctiques de la universitat amb Vínculos. Elles van ajudar i col·laborar amb els seus coneixements el temps que vam realitzar el projecte conjunt.

Per tant, l'equip de treball va acabar sent de tres estudiants de ciències ambientals, tres psicòlogues i dues estudiants d'educació social, fet que va obrir el projecte a unes perspectives i visions més diverses, i per tant més enriquidores.

5.1.2 Vínculos

Per poder entendre la nostra incorporació a l'equip de Vínculos i el per què de la bona integració i complementació entre les dues parts, s'ha de descriure la funció que duen a terme a la ciutat d'Estelí.

"Vínculos Estelí" neix per donar continuïtat i sostenibilitat a un projecte d'Innovació Educativa iniciat a finals del 2009.

El projecte ha realitzat processos de capacitat i reflexió sobre la pròpia pràctica amb educadores i mestres de centres infantils públics (comunitaris i formals) de la ciutat d'Estelí. Va obtenir ajuda del Fons de Solidaritat de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) gestionar per la Fundació Autònoma Solidària (FAS) en les convocatòries 2009 i 2010. Ha comptat també amb el suport de la Facultat Regional Multidisciplinària d'Estelí (FAREM-Estelí) de la Universitat Nacional Autònoma de Nicaragua (UNAN-Managua) i de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB).

El Projecte d'Innovació Educativa en Preescolars Comunitaris i Preescolars Formals de la ciutat d'Estelí va dur a terme un recorregut ple d'activitats, processos, avenços, retrocessos, incorporacions, èxits, ... Entre ells es pot destacar:

- Cursos i tallers de capacitatíó
- Instal·lació d'ambients d'aprenentatge, procés participatiu, col·laboratiu i cooperatiu a les escoles, la reflexió-acció sobre la pròpia pràctica, el suport mutu en els processos.

Missió:

Contribuir a l'organització i funcionament de contextos de qualitat i impulsar xarxes i serveis comunitaris que possibilitin el dret de nens i nenes a participar de manera activa, saludable i sense córrer riscos, en la pròpia vida i en la vida de la comunitat .

Visió:

- Nens i nenes, persones entre persones. Partícips de la família i de la comunitat. Ciutadans i ciutadanes amb plens drets. Amb potencialitats per participar activament en la pròpia vida i en la vida del grup de convivència.

- Família, escola i comunitat com a acompanyants del procés de desenvolupament i aprenentatge de nenes i nens. Responsables de garantir la seva salut, benestar i l'exercici dels seus drets. Facilitadors de contextos de qualitat on nens i nenes tinguin oportunitat d'exercir la seva activitat autònoma, col·laborativa i cooperativa.

- Relacions de qualitat fonamentades en l'atenció mútua, l'intercanvi, la reciprocitat, la cooperació, l'afectivitat com a eixos per al desenvolupament personal, interpersonal i comunitari.

Els **objectius** de Vínculos son els següents:

- Donar suport a familiars, educadors / mestres i comunitat en la creació i desenvolupament de contextos i actituds que possibiliten la participació de qualitat de nens i nenes en la seva pròpia vida i en la vida del grup de convivència.
- Incentivar l'enginy i la innovació en les pràctiques pedagògiques, tant en el context familiar com en contextos escolars i comunitaris.
- Promoure la confiança per part de familiars en les seves habilitats per participar en el desenvolupament i aprenentatge de nens i nenes.
- Fomentar actituds i pràctiques de col·laboració i cooperació entre professionals de l'educació, familiars i comunitat, impulsat la creació de xarxes d'atenció a la infància.
- Impulsar intercanvis personal-socials de qualitat que, comptant amb la participació, afavoreixin la creació de vincles respectuosos, afectuosos, fiables, estables, assegurances, enfortidors de l'autoestima, la pròpia identitat, les relacions afectives, la reciprocitat i les pràctiques cooperatives.
- Oferir a visitants i turistes oportunitats de conèixer i gaudir de trets de la naturalesa, idiosincràsia, cultura i tradició nicaragüencs.

- Donar oportunitats i impulsar l'establiment i manteniment de connexions i relacions d'afinitat, amistat o professió entre la varietat d'usuaris dels nostres serveis.

5.1.3 Preescolar Comunitari “Estrellita del Futuro”

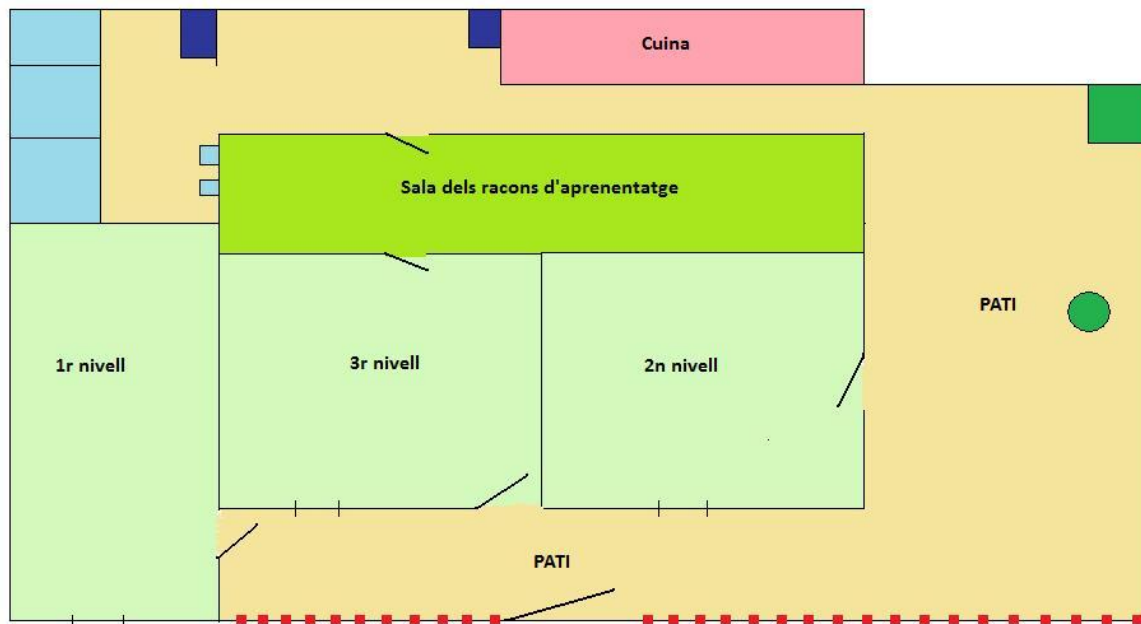
El centre comunitari l'Estrellita del Futuro està situat a la ciutat d'Estelí, al barri de l'Oscar Gámez. Aquesta zona queda allunyada del centre de la ciutat, i per tant, les zones més perifèriques al centre pateixen més pobresa. El barri es caracteritza per tenir la majoria de carrers sense asfaltar, amb totes les cases d'un sol pis.

El Preescolar es situa entre mig de dos cases, semblant així una casa més, ja que és de la mateixa alçada i dimensions. Es caracteritza per tenir una façana amb molts dibuixos que criden l'atenció. Pel que fa a l'interior, hi ha tres aules que serveixen per dur a terme les classes de cada nivell educatiu, una sala on hi tenen tots els “ambientes de aprendizaje”, una cuina, tres lavavos, dos piques i dos safareigs. El pati es caracteritza per ser tot encimentat, i l'únic verd que hi ha és un arbre que proporciona una mica d'ombra en el passadís entre el Preescolar i la casa veïna, i un racó que hi tenen quatre plantes de decoració. Les aules en si tenen poca llum natural, ja que cada aula només té una finestra de dimensions petites.

Imatge 7: Façana Estrellita del Futuro. Font propia

Tot seguit es presenta el plànol del Preescolar:

Mapa 1 : Plànol Estrellita del Futuro . Elaboració pròpia

Les tres aules que hi ha s'organitzen en tres nivells; els de primer nivell son alumnes de 3 anys, en teoria, però en aquest cas el centre acollia infants d'una edat menor. Matriculats n'eren 10. Els de segon nivell son alumnes de 4-5 anys, i eren 15 matriculats. Finalment els de tercer nivell son alumnes de 5-6 anys, i matriculats eren 17. L'assistència però era molt irregular, ja que no és obligatori.

i. Diagnosi ambiental del centre

La diagnosi ambiental del centre referent al **consum energètic** és mínim, ja que les dimensions del centre son molt petites, i els punts de consum elèctric son puntuals. Realitzant un recompte els únics punts de consum son l'enllumenat de les aules, i de la cuina. Existeixen una bombeta a cada sala, es a dir 5 en tot el centre, i també a cada aula hi ha dos endolls. No disposen de cap tipus d'aparell electrònic com ordinadors, impressores...ni cap electrodomèstic... La potencia del centre és de 125W, com la majoria de cases d'Estelí.

Pel que fa al **consum d'aigua**, el centre disposa de tres vàters, dos piques per rentar-se les mans el nens, i dos safareigs. Les cisternes dels lavabos son de 10 litres sense opció a un

volum de descàrrega inferior. Contant que el centre hi ha 15 alumnes per aula de mitja i utilitzen aquest servei dues vegades el dia resulta un total de 450 litres d'aigua diaris, tenint en compte només el vàters Aquesta quantitat a l'any es tradueix en 99m^3 . Si suposem que una aixeta omple una botella d'un litre d'aigua en 5 segons, i que els nens estan 20 segons rentant-se les manes, i se les renten 3 cops al dia, al cap de l'any resulta en $118,8\text{m}^3/\text{any}$. Pel que fa l'aixeta dels safareig s'utilitza per rentar els estris de la cuina, la neteja del centre, i per regar les plantes. Suposant que entre totes aquestes accions l'aixeta està un total de 2h al dia oberta resulta en un total del $316,8\text{m}^3/\text{any}$ (taula 2). Per tant el volum consumit total d'aigua al centre és elevat.

Descripció	Litres/dia	Dies lectius	m^3/any
Vàter (x3)	450l	220 dies (5 dies a la setmana per 4 setmanes, suposant 11 mesos)	$450\text{l} \times 220\text{dies} = (99000\text{l} \times 1\text{m}^3)/1000\text{l} = \mathbf{99\text{m}^3/\text{any}}$
Aixetes	540l	220 dies	$540 \times 220 = (118800\text{l})/1000 = \mathbf{118,8\text{m}^3/\text{any}}$
Safareig	1440l	220 dies	$1440 \times 220 = (316800\text{l})/1000 = \mathbf{316,8\text{m}^3/\text{any}}$
Total	2430l	220 dies	$534,6\text{m}^3/\text{any}$

Taula 2: Consum d'aigua del centre. Elaboració pròpia.

Pel que fa als **residus** no hi havia cap tipus de recollida selectiva. El centre disposava d'una paperera per aula, i un contenidor al pati. Aquestes s'emplenaven un cop cada tres dies aproximadament, ja que pràcticament no es generen residus. Un cop plens, aquest es posaven en bosses i es deixaven a fora al carrer, esperant que passés el "tren de aseo". Aquest és el sistema general de recollida de residus a Nicaragua; un camió passa pels carrers de les ciutats, recollint les bosses de brossa que la gent deixa davant de seva casa, i es porta als abocadors municipals, sense cap tipus de selecció.

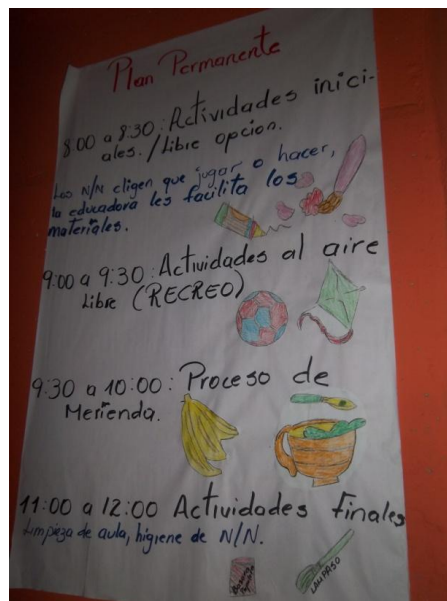
Els únics residus que es generaven eren papers de fitxes que podien tirar, alguns plàstic de galetes o patates per picar (mínim) i botelles de refrescos que els nens duïen a les classes. Aquestes botelles es tiraven a la brossa normal, però després de la nostra intervenció, els hi vam proporcionar una solució, recollir-les per dur-les a un centre de recollida anomenat Famílies Unides, on les empaqueten, i les envien en plantes de reciclatge fora de Nicaragua per donar-li un nou ús. A canvi d'aquesta acció, aquesta empresa paga amb un xecs vàlids per comprar material o immobiliari escolar, els kg de plàstic proporcionats pel centre escolar.

ii. Organització del centre

L'horari del Preescolar és de 7am a 5.30pm aproximadament. Aquestes son les hores en que es poden deixar els nens i anar-los a recollir. Es complia amb un Pla Permanent *Img.8*, on s'havien de complir les activitats i les hores de menjar.

El centre contava amb tres educadores, una per cada nivell. Les tres eren mares de família, per tant no contaven amb cap formació específica, només amb l'educació bàsica i l'experiència professional. També una mare de família estava contractada per ALDEAS SOS per fer de cuinera.

Per tal de dur a terme l'educació dels infants, les educadores s'orientaven i duïen a terme les activitats programades a la "Guia multinivel". Un document que fan servir tots els centre comunitaris de Nicaragua, i on es recullen els objectius generals de l'educació preescolar, els objectius de cada àrea del desenvolupament del nen o nena, el perfil d'aptituds adquirides del infant que acaba l'educació preescolar, els eixos transversals i els eixos per temàtiques a treballar adequades a cada nivell.

Imatge 8: Pla Permanent Estrellita del Futuro

OBJECTIVOS GENERALES DE LA EDUCACIÓN PREESCOLAR	
1.	<i>Promover el desarrollo de actitudes, conocimientos, habilidades, destrezas, valores y hábitos relevantes y significativos, para niños y niñas de 3 a 6 años, que favorezcan su desarrollo pleno.</i>
2.	<i>Inculcar en la niña y en el niño ideales de amor, respeto y aceptación a sí mismo, a su familia, a los demás y a su Patria para favorecer la integración social.</i>
3.	<i>Integrar a niñas y niños con necesidades educativas especiales en las distintas actividades acordes a su nivel de desarrollo, para brindarles atención adecuada y oportuna.</i>
4.	<i>Fortalecer el uso de su lengua materna, como elemento básico de la comunicación, favorecer la libre expresión, estimular el sentido crítico y la creatividad de la niña o niño, incorporándolos en la cultura de su entorno inmediato y en otros ámbitos culturales</i>
5.	<i>Fomentar la curiosidad e interés en las ciencias y la tecnología haciendo uso sistemático de la observación, exploración, conocimiento e indagación y favorecer su participación como actores en la época que les ha correspondido vivir.</i>
6.	<i>Proporcionar a la niña y niño experiencias que faciliten su autonomía y contribuyan a satisfacer sus necesidades e intereses, logrando un progresivo desarrollo de su personalidad, preparándolos para la educación sistemática en los niveles educativos posteriores y situaciones de vida.</i>
7.	<i>Fomentar en la niña y el niño actitudes para la conservación, protección, mejoramiento y uso racional de los recursos naturales existentes en su ambiente natural.</i>
8.	<i>Promover el conocimiento y aplicación de los Derechos de la niña y del niño, tanto entre ellos mismos, como en la familia y comunidad.</i>
9.	<i>Fortalecer a la familia y a la comunidad en su rol educativo para favorecer el desarrollo integral de la niña y del niño, mediante su participación activa en el preescolar.</i>

Taula 3: Objectius generals de l'educació preescolar. Font: Guia Multinivel Nicaragua 2012

En el cas concret d'aquest Preescolar, les mestres de segon i tercer nivell, normalment es posaven d'acord per dur a terme les mateixes activitats, o si més no, de la mateixa temàtica. L'educadora de primer nivell anava per independent, ja que considerava que els nens eren massa petits per poder fer algunes activitats conjuntes, i ella s'organitzava pel seu compte.

Com he dit, les educadores no tenen una formació específica, per això des del MINED proporcionen uns cursos mensuals anomenats TPCE, on es proporciona informació, material didàctic i de seguiment per a les educadores i mestres dels preescolars, tan comunitaris com públics. També les orienten en la programació del centre, en com han de treballar els eixos transversals, els èxits d'aprenentatge que l'alumne ha d'adquirir, el contingut i temps de dedicació d'aquests i les evidències d'aprenentatge.

Aquestes formacions, i algunes reunions puntuals que des de Aldeas SOS poden convocar al centre, per treballar per exemple la família, són les úniques trobades formals entre les educadores. No es realitzen reunions setmanals de seguiment de l'alumne ni del centre. El tracte amb les famílies és directe.

5.2 FASE DE MOTIVACIÓ

Abans de començar l'explicació de com es va dur a terme l'intervenció, cal recordar que totes les fases s'han dut a terme conjuntament amb l'equip de MEL.

En el cas de l'Estrellita del Futuro ens vam trobar amb un entrebanc. A l'inici de la nostra estància a Estelí, vam iniciar el projecte al Preescolar amb les tres educadores del centre, però al cap de dos mesos (quan es va acabar el curs escolar), van canviar dues de les tres mestres. Degut aquest canvi, i després d'un temps de desmotivació per aquest inesperat canvi i sense previ avis, vam haver de tornar a començar de nou tot el procés ja que continuar la feina que havíem dut a terme amb les tres educadores del inici, no tenia sentit.

Per tant, tota la intervenció es va dur a terme amb les tres educadores actuals del centre.

Amb aquesta fase el que es vol aconseguir és que tota la comunitat educativa, entenent comunitat educativa com els docents, famílies, alumnes, i personal del centre, s'impliqui, participi i pregui part en tot el procés que es vol dur a terme.

5.2.1 Metodologia

Aquesta fase es va dur a terme mitjançant reunions, entrevistes i visites al Preescolar.

Ens vam presentar a les educadores com a equip de treball juntament amb Vinculos, i se'ls hi va introduir el projecte i les motivacions de grup. En tot moment es deixava l'espai a intervenció i a opinar sobre el que s'estava explicant. Tot seguit se'ls hi va preguntar sobre la viabilitat de realitzar un projecte d'educació ambiental basat en ambients d'aprenentatge i el grau d'interès que tenien en involucrar-se i participar-hi.

Les entrevistes consistien bàsicament en conèixer la realitat i funcionament del centre, per tal de poder fer un treball més precís i adequat a les característiques d'aquest, i degut a la nostra desconexió. Les entrevistes les realitzàvem oralment, i anàvem anotant els punts importants.

D'altra banda, també es van realitzar visites a les aules per observar com duien a terme les classes, quin era la relació educadora-alumne, educadora-família...

5.2.2 Resultats de la fase

Va ser en aquestes primeres visites i entrevistes quan ens vam adonar de la principal necessitat i principal tasca que s'havia de dur a terme, si volíem tirar endavant amb aquest procés de dur el centre cap a un objectiu més sostenible, tant físic com educatiu. En totes les nostres anotacions a la llibreta hi ha: *s'observa brossa, al pati hi ha brossa, es crema la brossa al pati...* Evidentment això no ho podíem passar per alt. Ens va sorprendre enormement que els patis dels centres estiguessin amb unes condicions de higiene lamentables, i que fins i tot, les mateixes educadores incineraven la brossa amb els nens per allà al costat. Aquest problema, però, no només s'observa en els preescolars, sinó que es pot observar a qualsevol punt de la ciutat d'Estelí, o fins i tot a qualsevol punt de Nicaragua. La brossa pels carrers, pels camps, pels camins...per l'entorn natural i urbà, és un problema generalitzat. Per tant el problema no és personal de les educadores, sinó de la manera de fer de la societat nicaragüenca. Cal dir que en cap moment vam jutjar personalment a les educadores per a realitzar aquestes accions, sinó que les vam ajudar a canviar.

Es va comentar amb Vínculos aquest problema que s'havia observat als Preescolars. Es va decidir entre totes que la millor opció per donar a conèixer aquesta problemàtica, i que elles mateixes ho identifiquessin com a problemàtica, es duen a terme un curs sobre residus sòlids, per a totes les mestres i educadores que de forma voluntària hi volguessin participar. Aquest curs es va anomenar com: *"Capacitación en residuos sólidos para*

las maestras y educadoras de la ciudad de Estelí-Nicaragua". El que es volia aconseguir amb aquest curs es que les

educadores fossin conscients de la problemàtica ambiental i sanitària. Es volia promoure el respecte cap al medi ambient i les persones, proporcionar alternatives al fet de llençar i cremar brossa, proporcionar tallers per contribuir a la reducció de residus, realitzar activitats educatives que puguin ser utilitzades als preescolars, i obrir un espai d'intercanvi d'experiències i opinions entre les participants. En tots aquests aspectes es basava la

Imatge 9: Objectes resultat dels tallers sobre reutilització duts a terme a la "Capacitació"

“capacitació”. Aquesta es va realitzar en dues sessions de 4 hores, on s’alternava la teoria amb la pràctica i el joc.

El resultat és que es va augmentar la consciència ambiental i de respecte al medi ambient entre les educadores, van sortir d’aquesta “capacitació” motivades per realitzar activitats educatives als preescolars amb finalitats de sensibilitzar als alumnes cap a un respecte a l’entorn natural, i van deixar de cremar brossa als centres.

5.2.3 Valoració

Tant les entrevistes com l’assistència a les aules, va servir per a poder conèixer i entendre una mica més la realitat en la que s’anava a treballar. Les diferències culturals i de costums és un aspecte a tindre en compte a l’hora de treballar, ja que determinats comportaments o accions que per a nosaltres poden semblar correctes o “normals”, pel ciutadà nicaragüenc pot ser interpretat d’una altra manera. Per això la convivència en les aules és un punt important, ja que també augmenta la confiança entre ambdues parts.

Pel que fa al curs de “capacitació” en residus sòlids, es valora molt positivament, ja que els canvis van ser visibles, i es va sensibilitzar sobre la problemàtica ambiental. Es va deixar de cremar i elles personalment ens van dir que deixarien de tirar brossa al carrer o al pati com un acte “normal”, i almenys als preescolars, la brossa s’ha deixat de tirar al terra i es diposita a les papereres.

5.3 FASE DE REFLEXIÓ I FASE DE DIAGNOSI

Aquestes dos fases es va realitzar a la vegada, ja que l’Agenda 21 Escolar de Barcelona serveix de guia de referència, però no es va seguir meticulosament. Es va decidir adaptar-la a les característiques que anaven sorgint. El dia que es va preparar la reunió per realitzar la fase de reflexió es va decidir realitzar-ho junt amb la fase de diagnosi.

La fase de reflexió consisteix en repensar la filosofia ambiental del centre, analitzant la gestió d’aquest i les accions educatives que es duen a terme. I la fase de diagnòsi consisteix en identificar les problemàtiques ambientals a treballar i fer una diagnosi ambiental del centre tant a nivell educatiu com de l’espai .

Totes les escoles tenen una filosofia ambiental, independentment de que aquesta hagi estat discutida i consensuada entre els membres de la comunitat educativa. Cada col·lectiu posseeix unes característiques prèvies que conformen el seu ideari i que es manifesta cada vegada que es prenen decisions, que s’estableix un ordre de jerarquia entre determinats valors, quan s’assumeixen determinades normes de convivència o es prioritzen certs ensenyaments o activitats. La filosofia ambiental d’un centre pot estar explícitament reflectida en el seu Projecte Educatiu (en aquest cas en la Guia Multinivell) o simplement estar present en molts dels comportaments i decisions espontànies que assumeixen els membres de la comunitat educativa de manera individual o col·lectiva, sense que hagin estat fruit d’una anàlisi minuciosa. Les educadores en el curs escolar van realitzar una sortida al Riu Estelí amb els

alumnes per treballar la natura i l'entorn, per tant això forma part de la filosofia ambiental del centre.

5.3.1 Metodologia

Pel que fa a la filosofia ambiental del centre i identificació de les problemàtiques ambientals a treballar es va dur a terme mitjançant reunions i entrevistes dinamitzades; se'ls hi va preguntar sobre que era per elles el medi ambient, com els hi agradaria que es tractes el medi ambient al preescolar, i que és el que s'ha de fer per aconseguir-ho juntes. Aquestes preguntes per part de l'equip de treball, per a identificar quina era la seva visió sobre el medi ambient i com els hi agradaria treballar-ho. (Taula 4)

Imatge 10: Reunió amb les educadores de l'Estrellita del Futuro i l'equip MEL.

Dinàmica de participació
Es reparteixen tres fulls amb les següents qüestions inicials: 1. Què és per a nosaltres el Medi Ambient a l'escola? (identificació mancances) 2. Com ens agradaria que fos? (possibles objectius) 3. Que ens cal per aconseguir-ho juntes? Cada mestra haurà d'escriure una o dues frases responent les qüestions individual i anònimament. Després d'escriure la frase, es doblega el full (de tal manera que les altres persones no puguin veure el que s'ha escrit) i es passa a la següent companya. La idea es que sigui anònim però que tothom es pugui expressar per tal de motivar la participació activa i superar la timidesa. Es demanaran voluntàries per llegir les respostes de les mestres per tal de posar-les en comú, s'anota en gran i visible per a tothom (a la pissarra per exemple) els conceptes més importants que s'han anat esmentant. Es relacionen les qüestions entre elles per a veure que les respostes a la tercera pregunta ens portaran a les respostes de la segona (esquematzant a la pissarra de manera visual).

Taula 4: Dinàmica de participació. Fase de diagnosi. Elaboració pròpia

Pel que fa a la diagnosi ambiental del centre està explicada més enrere (veure 6.1.3 i Diagnosi ambiental del centre).

5.3.2 Resultats de la fase

Les educadores exposen que el que realitzen referent a la filosofia ambiental del centre, és l'eix d'educació pel medi ambient programat dins de la *Guia Multinivel*, que han realitzat una sortida al Riu Esteli, i que dintre el centre tenen un ambient d'aprenentatge (projecte de Vínculos) referent al medi natural.

A continuació es presenta el resultat de la dinàmica de participació. Cada pregunta l'han respost les tres educadores (cada "*" significa una educadora diferent).

¿Qué es para usted el medio ambiente en el colegio?

**Es un lugar donde nos enfocamos que todo sea verde, un lugar sano, limpio, provechoso para los seres vivos. Un medio ambiente es aquel donde humanos crecemos, ayudándonos a que se mantenga limpio. Este ambiente ayuda a niñas y niños a crecer sanos, su desarrollo locomotor, educativo para hacer y crecer, jugar.*

**Es el lugar donde nos encontramos, el cual debe estar limpio para poder sentir un mejor ánimo de trabajo, y donde todos los niños y niñas puedan llevar a cabo distintas actividades recreativas y las cuales contribuyan a su crecimiento y desarrollo,*

**Para mi el medio ambiente es todo aquello que nos rodea como plantas, árboles, animales y todas y todos los niñas y niños que están en el medio.*

¿Cómo le gustaría que se tratara el medio ambiente en el colegio?

**Me gustaría que lo tratáramos de esta manera. Aprender a reciclar, cuidar, reducir y reusar las cosas así nuestro ambiente será mas sano y provechoso para los niños y niñas.*

**Me gustaría que el centro contara con más plantas, en maceteros y enseñarle a los niños la importancia de conservarlas, no destruyéndolas y regarlas y también hacer el mejor trabajo con los niños para que depositen la basura en su lugar.*

**De manera conjunta hacer encuentros entre educadores y niños, para empezar a conocer sobre las consecuencias de la contaminación y cómo podemos mejorar nuestro ambiente en que nos mantenemos en los preescolares. También poniendo carteles con imágenes para que los niños captaran mejor lo que queremos dar a entender. Talleres donde niños y niñas en conjunto con las educadoras aprendemos a reusar basura y de este modo disminuir la cantidad que producimos.*

¿Qué es lo que necesitamos para conseguirlo juntas?

**Tener una buena comunicación y a la misma vez puntos de vistas iguales que nos ayuden a poder llevar a cabo el proyecto. Contar con materiales adecuados y disponibilidad de cada uno. Intercambio de experiencias para poder aprender una de otras.*

**Necesitamos que todas tengamos la misma visión.*

**tener iniciativa, confianza en lo que vamos hacer pedirle todo a Dios que salga bien. Tener materiales que podamos utilizar para poder poner el medio ambiente a salvo. Reciclar residuos, tener la compañía de niñas y niños en el centro para hacer mejor el trabajo en grupo.*

(transcripció directe de la dinàmica realitzada per les educadores)

5.3.3 Valoració

Apart d'haver complert amb els objectius d'aquesta fase de repensar la filosofia de centre, aquesta va servir per augmentar la confiança entre l'equip de treball i les educadores, traure'ns la vergonya, i donar pas a que les idees i propostes sorgeixin més fluidament. El fet que ens deixin de veure com unes estrangeres que venen a fer el seu projecte i després marxin va desapareixent, per part de les educadores, ja que cada vegada se senten més partícips del projecte i a la seva manera s'hi van integrant.

En la transcripció de la dinàmica realitzada en aquesta fase, se'n pot extreure una pinzellada de la manera de pensar de les educadores, que mica en mica es va definint el seu perfil. Escriuen i proposen unes idees bones, i mostren un interès pel tema. També remarquen que

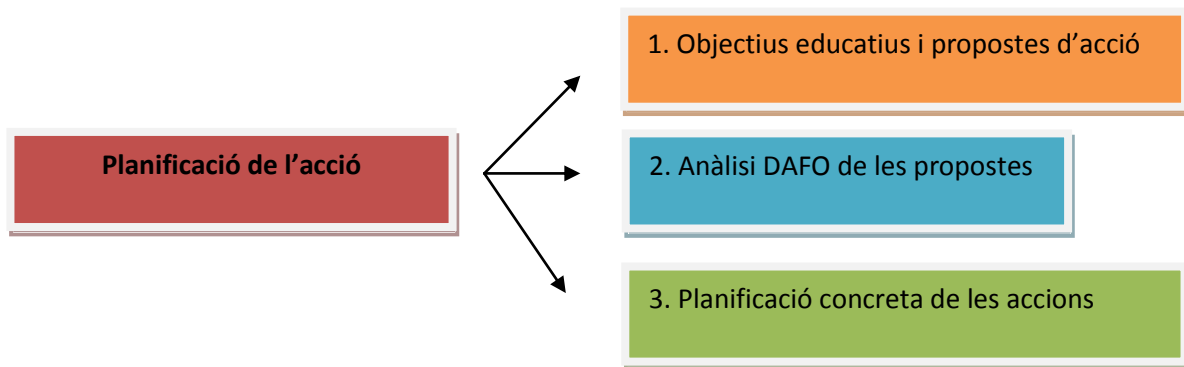
per aconseguir realitzar qualsevol acció s'ha de dur a terme amb una bona coordinació, tant de l'equip de treball amb elles, com entre elles. Això és molt important, ja que tenint en compte que elles no realitzen reunions periòdiques d'avaluació i/o seguiment, que plantegin aquest tema, és per què realment detecten un aspecte a treballar i millorar. També amb aquestes preguntes en podem extreure més problemàtiques, com ara la manca de vegetació al centre per treballar-la educativament.

5.4 FASE DE PREPARACIÓ DE L'ACCIÓ

Aquest és una de les fases clau, ja que engloba tota la informació recollida fins al moment, i servirà per poder realitzar les accions futures. Es tracta d'elaborar el Pla d'Acció: pensar diferents accions concretes que suposin una millora ambiental i educativa del centre.

5.4.1 Desenvolupament de la fase

Per tal de poder dur a terme aquesta fase és va dividir en tres apartats.

Per involucrar les famílies al projecte, es va aprofitar una reunió que va organitzar ALDEAS SOS. Ens van cedir un espai per poder informar-los sobre les activitats que es durien al centre, i que seria molt interessant i profitós per tots que es pugués gaudir de la seva participació. Se'ls hi va explicar que aquest projecte era participatiu, no només en assistència a les activitats que es programarien, sinó també en presa de decisions.

Fins quan es va desenvolupar aquesta fase, no es va tenir la oportunitat de convidar a les famílies a participar en aquest procés, ja que les reunions no estan programades, i sinó fos per part de ALDEAS SOS, els pares i mares de família només acudeixen al centre per a recollir i deixar els seus fills. Per tant, aquesta ocasió que es va tenir, també va ser “sorpresa” per a l'equip de treball, ja que se'ns va informar al mateix dia que es duria a terme aquella reunió, i que ens cedien uns minuts per a donar a conèixer el projecte.

Les educadores, però, es van comprometre a recordar als pares i mares de família la importància de la seva implicació, quan ells acudissin al preescolar a recollir els seus fills.

1. OBJECTIUS EDUCATIUS I PROPOSTES D'ACCIÓ

Es va decidir treballar sobre tres temes: aigua, biodiversitat i residus. I es va realitzar una dinàmica. Tot seguit es presenta el quadre resum d'aquesta.

Dinàmica per a la definició d'objectius i accions educatives

Es proporcionen tres quadres amb dues columnes: objectiu educatiu i accions. Per parelles o trios, depenent del grup, s'ha de completar el quadre pensant en objectius que es plantegen a l'escola o que se'ls planteja des del MINED* i les accions que es poden dur a terme per tal d'assolir-los. Els objectius s'agrupen en 3 temàtiques: aigua, residus i biodiversitat. Els quadres per temàtiques van passant per tots els grups, cada 5 minuts es canvia així tothom participa en la creació d'objectius de tots els àmbits i es treballa en cadena, ja que els grups van veient el que han fet els grups anteriors. Es treballa en petit grup per a continuar incentivant a la participació activa de totes, tot i que ja es coneix la dinàmica del projecte i les mestres se'n senten més protagonistes. Després es fa una posada en comú on es comenta tot el que s'ha escrit i entre totes es valora quines accions són viables i quines no tenint en compte la situació i el context concret de l'escola.

A continuació es mostren els tres quadres que les educadores van elaborar sobre:

	<i>Propuestas de acción</i>	<i>¿Qué podemos trabajar educativamente?</i>
RESIDUOS	<i>Distintos o varios depósitos con un dibujo, en el cual los N/N puedan identificar lo que van a depositar</i>	<i>Pueden aprender que algo tan simple como un envase se puede hacer algo bueno. Las 3R.</i>
	<i>Hacer un taller donde los N/N y educadoras participen en el cual podamos aprender a fabricar distintos objetos que puedan ayudar a su desarrollo y aprender nuevas cosas.</i>	<i>Darle un buen uso a los residuos y desde ese mismo aspecto que ellos puedan recrearse.</i>
	<i>Reciclar el papel y hacer el proceso para nuevo uso</i>	<i>Pueden aprender como hacer libretas y cuadernos</i>
	<i>Propuestas de acción</i>	<i>¿Qué podemos trabajar educativamente?</i>
BIODIVERSIDAD	<i>Cada grupo apadrina y se hace responsable de una planta del preescolar</i>	<i>Aprender a cuidar y respetar la flora del preescolar</i>
	<i>Conseguir maceteros y plantar plantas</i>	<i>Aprender el desarrollo y vida de la planta. Darle alimentación (abono, agua, luz solar, etc.)</i>
	<i>Excursión al río, quebradas.</i>	<i>Que se sientan "verdes", convivir con las plantas, agua, animales. Aprender a cuidar y entender que es un medio muy importante y necesario para nuestras vidas</i>
	<i>Propuestas de acción</i>	<i>¿Qué podemos trabajar educativamente?</i>
AGUA	<i>Colgar etiquetas, hacer juegos para un uso racional del agua</i>	<i>Sensibilización para no malgastar el agua</i>
	<i>Dibujos de una lámina con agua y sin agua</i>	<i>Racionalizar el agua por que van a saber donde hay vida y donde no</i>
	<i>Realizar un sociodrama donde tratemos el tema del agua de maneras diferentes y sobre el mejor uso que se le puede dar</i>	<i>De manera más dinámica y que sean ellos mismos quienes expongan sus propias ideas después de finalizado el sociograma</i>
	<i>Llevar a cabo una pequeña capacitación con N/N y padres de familia para cuidar más de estos recursos muy importantes. Aprovechar las reuniones.</i>	<i>Dar sus distintas opiniones y algunas soluciones y así conoceremos lo que han aprendido.</i>

2. ANÀLISI DAFO

A partir de la sortida que les educadores havien realitzat al riu Estelí, es va complementar amb moltes de les propostes que van sorgir de l'acció anterior. Segons l'experiència que ens van explicar de la sortida al riu, i tot el que elles proposen d'acció, es va elaborar un anàlisi DAFO (equip de MEL+Vínculos), que a posteriorment es va presentar a les educadores per a que valoressin i donessin la seva opinió. Inicialment es va voler agrupar totes les propostes d'accions en una sola activitat, la sortida al riu Estelí.

Quan se'ls hi va presentar el document que contenia l'anàlisi DAFO, ens vam adonar que no entenien el que tenien entre les manes. No havien realitzat mai un anàlisi DAFO. Per tant, se'ls hi va explicar amb detall en que consistia aquest mètode i per que servia. Un cop entès el funcionament i la finalitat d'aquests es van posar a valorar cada punt.

El resultat conjunt del DAFO és el següent.

INTERNO		EXTERNO	
DEBILIDADES		AMENAZAS	
- Falta de visión de las salidas al río Estelí como herramienta educativa - Hace falta motivación y constancia - Actividad principal del proyecto es una salida puntual fuera del centro escolar - La o las visitas al río requieren más planificación y tiempo de desplazamiento - No tiene porqué ser necesaria la implicación de las familias		- Riesgos que conlleva salir con los niños y niñas fuera del centro - Zona del río/quebrada sucia - Falta de conciencia ambiental - MEL en Estelí un tiempo limitado - Academicismo al tratar la temática - Las familias no quieren que los niños y niñas salgan del centro	
FORTALEZAS		OPORTUNIDADES	
- Permite trabajar educativamente AGUA, BIODIVERSIDAD y RESIDUOS - Mejora del entorno educativo - Dar responsabilidades a los niños y niñas así como la posibilidad de descubrir, experimentar y reflexionar - No requiere inversión \$ - Da la posibilidad de integrar a los familiares - Introducción de consumo responsable y sostenible - Proyecto creativo y innovador - Posibilidad de reusar residuos en talleres para el colegio - En acuerdo con la campaña nacional: vivir sano, limpio y bonito - Aumentará la conciencia ambiental - Posibilidad de crear un ambiente "río" en el patio a partir de las salidas - Sensibiliza a la población sobre el cuidado al río, dando ejemplo de los preescolares		- Experiencias anteriores de visitas al río por parte del preescolar - Proximidad de entorno con agua (quebrada) al centro escolar - Interés de Vínculos, puede dar continuidad - Las administraciones educativas lo contemplan en el currículum educativo - Posible ayuda de grupos y entidades del entorno del colegio - Posible ayuda de los familiares de los niños/as y personal docente - Interés por parte del equipo docente - Confianza en el equipo de Vínculos - Formación anterior (cursos) - Profesora con formación agropecuaria	

3. PLANIFICACIÓ CONCRETA DE LES ACCIONS

Com s'ha explicat anteriorment, inicialment es volia dur a terme una sola activitat, la sortida al riu Estelí. Però al final, es va decidir que seria millor dur a terme petites accions que es poguessin desenvolupar amb dies concrets i no totes en un mateix dia. Així també es podrien desenvolupar més accions. Així doncs, en un seguit de reunions, es van escollir les propostes d'accions que es podien dur a terme i es va crear un quadre per planificar les accions. Aquest quadre consisteix en una ajuda per a dur a terme l'acció, no es refereix a com s'ha de dur a terme sinó de repartir tasques per a que es pugui dur a terme.

Tema	¿Qué acciones hacemos?					
	ACCIÓN	CÓMO	CUÁNDO	DÓNDE	QUIÉN	CON QUÉ
RESIDUOS	Jornadas de limpieza	Pedir colaboración de familias en reunión	Jueves 11 abril a las 5.30pm	En el preescolar	Las 3 educadoras	Sacos, escobas, palas, bolsas...
	Maceteros para plantas aromáticas	Pedir a las familias	11 de abril	En reuniones	Las 3	Maceteros, botellas plásticas, neumáticos
BIODIVERSIDAD	Día Mundial de la Tierra (plantación de árboles)	Profesora Liana de la FAREN proporciona árboles	22 abril	En la calle de delante del preescolar	Fátima	Palas, picos, árboles, plantas, tierra, abono, agua...
	Actividades sensoriales con objetos naturales	Maletas pedagógicas de Vínculos, recursos naturales.	Semana programada para actividades sensorial de la Guía Multinivel	Aulas	MEL+Vinculos	Guía Multinivel
	Germinadores	Deyling	22 de abril	Al patio del preescolar o en cada aula	Las tres educadoras	Cajillas de huevos o germinadores, semillas, tierra, abono y agua
AGUA	Dibujo río seco/río con agua	Lámina de papel	18 abril	Cada maestra en su aula	Las tres maestras	Hoja papel, colores.
	Creación de un personaje	Actividad dinamizada	22 abril	En el preescolar y en la calle de enfrente	Voluntaria MEL	Disfraz

Es va intentar definir al menys una acció de cada tema que es va proposar (residus, biodiversitat i aigua). La última acció que no correspon a cap tema, es va decidir realitzar-la per a poder dur a terme les altres accions. Amb la creació d'un personatge que interactués amb els alumnes, s'aconseguiria que les accions fossin més divertides i dinàmiques per als infants. *"La Mariposa"* va ser el personatge que les educadores van escollir per a dinamitzar tota activitat, ja que es un insecte que es pot trobar des de al riu Estelí (proposta d'activitat inicial), fins al mateix pati del preescolar, per tant es va dir que aquest personatge era idoni per la dinamització de les accions.

Pel que fa a la logística de totes les accions, es va anar preparant als dies anteriors a l'activitat. Per exemple, per tal d'aconseguir els arbres, es va parlar amb l'Ajuntament d'Estelí, se'ls hi va explicar el projecte, i ens van facilitar una carta que s'havia d'entregar al Planter Municipal, per tal de que ens regalessin alguns arbres i terra per als preescolars d'Estelí. Els pneumàtics que es necessitaven per la plantació d'aromàtiques es van aconseguir en tallers.

5.4.2 Valoració

En tot moment les educadores semblaven motivades i disposades a realitzar tot el que s'estava planificant.

Es va aprofitar les reunions de pares que organitza ALDEAS SOS per a fer saber el que s'anava a dur a terme i que es necessitava de la seva col·laboració, i van mostrar interès que es treballés amb els seus fills d'una manera més dinàmica i participativa. Els hi va motivar la idea realitzar activitats conjuntament, però també van exposar que la majoria d'ells treballaven en l'horari escolar, i que no hi podrien assistir. La reunió va ser molt curta, ja que el tema principal no va ser el nostre projecte, però ja va servir per a donar-lo a conèixer i involucrar les famílies.

Es volia demostrar a les educadores, que en alguns casos, es poden realitzar activitats sense la necessitat de comprar material, sinó que amb la col·laboració i disposició de la gent, es pot arribar aconseguir.

5.5 FASE D'ACCIÓ

Aquesta fase consisteix en dur a terme el Pla d'Acció: realitzar les accions planificades en la fase anterior, amb els i les mestres, els infants i si és possible incloure les famílies.

L'ordre en que es va realitzar les accions va ser diferent al que es va programar, ja que hi va haver algun imprevist d'última hora (un dia el centre no va obrir, per que des de ALDEAS SOS no es va dur els aliments al preescolar i per tant els alumnes no hi van assistir, per exemple).

- Activitat sensorial

Utilitzant les maletes pedagògiques que disposen Vínculos, es va utilitzar la maleta anomenada *"oí oí, mirá mirá, tocá tocá"*, referent als 5 sentits. Es va mirar el material disponible i a la mesura del possible es va intentar utilitzar elements naturals per dur a terme l'activitat.

Consistia en dividir els alumnes en 6 grups. Cada grup de 5-6 alumnes aproximadament treballaria un sentit i el sisè l'aigua. A cada grup se'ls hi proporciona el material necessari, amb el que havien d'explorar i descobrir quins dels sentits treballaven.

AIGUA

Materials: recipients per posar l'aigua, coladors, bates per barrejar, cotó fluix, tapers, arena, sabó, avena, sucre y sal.

Descripció: Amb el material que es proporciona els nens poden experimentar propietats com la dissolució de productes a l'aigua (sal+ aigua, sucre+aigua), poden observar com l'aigua s'escola per el colador, que no es pot retenir, es pot observar la tensió superficial de l'aigua (aigua+avena, flota?), absorció de l'aigua amb cotó fluix...i tot el que es puguin imaginar.

TACTE

Material: mocador, llavors, fulles, branques, herbes, esponges, pinyes, closques de petxines, arròs...

Descripció: amb els ulls tapats amb el mocador, han d'endevinar què tenen entre les manes, i dir si és suau, gruller, aspre, tou dur...

VISTA

Materials: paper blanc, paper de colors, llanterna, pintures, lupes, llavors, sobrets de té, fulles, pètals de flors, insectes.

Descripció: observació de com passa la llum de la llanterna a través del paper, a través de les fulles. Observació amb la lupa d'objectes petits, de les mans...exploració.

GUST

Material: sal, llimona, sucre, cacau, avena, canella, Café, consomé.

Descripció: amb els ulls tapats, se'ls donava a provar un producte i havien d'encertar què era i quin tipus de gust era (salat, dolç, amarg...)

OLFACTE

Material: Alfàbrega, chicoria, hierbabuena, all, canella.

Descripció: amb els ulls tapats, havien d'olorar i descriure el que sentien i si era possible endevinar què era.

OIDA

Materials: *orejas de Guanacaste*, llavors, *frijoles*, pots amb arròs, globus i petxines.

Descripció: inflar globus i fer-los xiular, rascar dues petxines, sacsejar pots amb les llavors dintre... Descobrir si els sons eren greus, aguts, forts, dèbils.

- Activitat amb làmina aigua/làmina sense aigua

Aquesta activitat consistia en recordar la sortida que els alumnes ja havien dut a terme al riu Estelí. Les educadores els van recordar la sortida i ells havien de dibuixar el que recordaven, el que havien vist, si alguna cosa els havia sorprès... Després els alumnes havien de posar en comú el que havien dibuixat i pensar que passaria si no hi hagués hagut aigua al seu dibuix (ja que la majoria van dibuixar un riu).

Imatge 11: Alumnes realitzant l'activitat. Font pròpia

- Jornades de neteja

Aprofitant la creació del personatge de “*La Mariposa*”, es va inventar un eix d'animació; consistia en que aquest personatge envia cartes a les educadores per a que les llegissin a alumnes, per que aquests desenvolupessin l'activitat d'una manera més divertida i dinàmica. La carta que va enviar el personatge convidava a les educadores, famílies, nens i nens, a ajudar-la a conviure a un ambient més sa i net. Deia que si no tenien un entorn net ella no podria anar-los a visitar, i tenia moltes ganes d'anar a l'Estrellita del Futuro a conèixer els seus alumnes. Per aconseguir que “*La Mariposa*” arribés al preescolar necessitava que tothom col·laborés a netejar el carrer del davant del preescolar, així ella hi podria viure tranquil·lament i tots gaudiríem d'un entorn millor.

Imatge 12: Educadora llegint la carta. Font pròpia

Un cop es va llegir la carta, els nens emocionats, només volien deixar-ho tot net i polit per que “*La Mariposa*” pugues viure a prop d'ells. Abans d'organitzar-se en grups, se'ls hi va pintar la cara per equips. El de primer nivell van anar junts, ja que la professora va considerar que eren massa petits. Els de segon i tercer nivell es va barrejar i es van

formar dos grups, que juntament amb educadores, l'equip de MEL i Vinculos, es van repartir pel carrer del davant del preescolar per a recollir tota la brossa que fos possible. L'únic material que es separava eren les botelles plàstiques per a portar-les a Familias Unidas.

Imatge 13: Jornades de neteja

- Germinació de les plantes

Per tal d'aprendre el procés de creixement dels arbres que es volien plantar a carrer que prèviament es va netejar, es va trobar oportú que els alumnes observessin el creixement d'una llavor dins de l'aula.

Es va aconseguir llavors de pebrot, ceba, *frijoles*, i plantes com aromàtiques com *chicoria* i alfàbrega. Les llavors es van sembrar als germinadors que una educadora va aconseguir. I les plantes es van plantar als pneumàtics.

Els pares i mares de família no van poder participar activament en aquesta activitat, però van proporcionar plantes al centre.

L'activitat va ser dinamitzada per les educadores; van decidir separar els nens per sexe, van fer dues files i un a un van anar dipositant una llavor a dins del germinador. Després es van elaborar cartellats per saber què es va sembrar a cada forat del germinador. Les plantes aromàtiques les van plantar els més gran als pneumàtics.

Imatge14: Fila de nens i de nens per sembrar les llavors

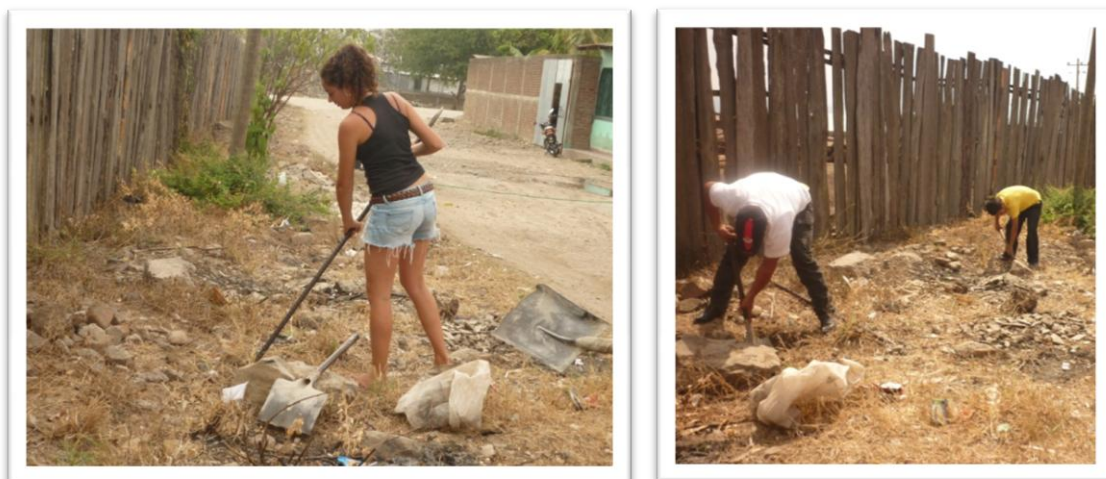
Imatge15: a l'esquerra una nena sembran la seva llavor. A la dreta, resultat de l'activitat de germinació.

- Plantació arbres: Dia Mundial de la Terra

Aprofitant el Dia Mundial de la Terra, i seguint amb l'eix d'animació de "La Mariposa", es va fer arribar una segona carta, felicitant als alumnes per la seva tasca de neteja del carrer de davant de preescolar, però que encara li falta una cosa per viure, que hi hagués vegetació, per això havien de plantar arbres davant del centre.

Aquesta vegada amb ajuda de familiars (germans i mares) i fins i tot veïns del preescolar, es van fer els forats per a plantar els arbres, i entre tots (alumnes, mestres, equip de treball, Vínculos i famílies) es va desenvolupar l'activitat.

Es van plantar 5 arbres a una zona on abans no hi havia res, i on s'observaven restes de runa i de fogueres. Amb els alumnes es va anar a les botigues del costat, i a les cases veïnes, que allà s'anava a plantar arbres, i que entre tots els havíem de cuidar, i no cremar més brossa allà fora. Els veïns van estar contents i alegres de que els alumnes del preescolar anessin a explicar aquest això.

Imatge 16: Condicionant el terreny per a plantar els arbres, veïns, familiars i equip de treball.

Imatge 17: A l'esquerra, germans gran fent forats i els petits tirant aigua per estovar el terreny. A la dreta alumnes de tercer nivell realitzant la plantació.

Imatge 18: A l'esquerra, plantant junts un arbre educadora i alumnes. A la dreta, resultat de la plantació.

5.6 POST INTERVENCIÓ

Un cop acabada la intervenció, es realitzen dues fases més per tal de tancar el procés, tot i que el projecte no arriba al seu punt final. No arriba a un final, ja que es projecte no s'acaba amb aquestes fases, sinó que queda en mans de les educadores del centre, i la seva continuïtat depèn de si elles el continuen aplicant. Sempre contant amb el suport de Vínculos per garantir la seva continuïtat.

5.6.1 Fase d'avaluació

L'Agenda 21 Escolar de Barcelona, proposa uns indicadors que poden ajudar dur a terme l'avaluació. Aquests fan referència als aspectes relatius al compromís i a la participació de la comunitat educativa, aspectes relatius a l'execució de l'Agenda 21 Escolar, aspectes relatius a l'impacte sobre les persones i finalment als aspectes relatius a l'impacte ambiental.

Aquesta fase es va creure convenient realitzar-la per dues bandes:

1. Educadores del centre i famílies
2. Equip de MEL + Equip de Vínculos

La metodologia que es va utilitzar per avaluar el primer grup va ser a través d'entrevistes anònimes. S'entregaven a les educadores, i a pares o mares de família escollits aleatòriament, i responien l'entrevista. Les tres educadores la van realitzar, i pel que fa a les famílies 10 persones les van respondre.

L'enquesta d'avaluació per a les educadores de l'Estrellita del Futuro era la següent:

1. Compromiso y participación

1.1 ¿Cómo ha sido su compromiso e participación en el proyecto?

¿Cómo ha sido en el equipo de maestras?

¿Y la de los familiares?

¿Y de MEL?

¿Y de Vínculos?

2. Ejecución del proyecto Agenda 21 Escolar

2.1 *¿Hubo buena coordinación entre ustedes, MEL y Vínculos durante la planificación de las acciones propuestas? ¿Y en la realización de las acciones realizadas?*

2.2 *Rellene los cuadros en blanco con la numeración del 1 al 5 referente a las actividades realizadas, entendiendo que: 1 es muy mal, 2 es mal, 3 es normal, 4 es bien y 5 es muy bien.*

	<i>Participación y colaboración de las familias</i>	<i>Aprendizaje de los niños / niñas</i>	<i>Contribución o mejora en el medio ambiente</i>
<i>Jornadas de limpieza</i>			
<i>Germinación</i>			
<i>Lámina de agua</i>			
<i>Actividad sensorial con elementos de la naturaleza</i>			
<i>Siembra de árboles en el Día de la Tierra</i>			

2.3 ¿Las acciones realizadas se adaptan al programa educativo o guía multinivel?

2.4 ¿Qué interés ha suscitado la realización del proyecto a usted como maestra? ¿Y a los padres y madres del centro? ¿Y a los niños y niñas?

3. Impacto en las personas y el medio ambiente

3.1 ¿Qué conceptos nuevos han aprendido los niños/as?

3.2 ¿Qué aprendió usted durante este proyecto?

3.3 ¿Podría hablar de la germinación y la repoblación de árboles?

3.4 ¿Qué hábitos y valores ha cambiado usted?

3.5 ¿Qué hábitos y valores ha observado que han cambiado los niños y niñas del centro después del inicio de las acciones?

3.6 ¿Se ha dejado de quemar basura en el colegio?

3.7 ¿Se usan correctamente los basureros en su salón y en el colegio?

3.8 ¿Se mira el patio lleno de basura?

3.9 ¿Ha observado una mejora ambiental en el patio? ¿y en los salones?

3.10 ¿Recuerdan la capacitación de residuos? ¿Les fue útil para trabajar con los niños y niñas en el preescolar?

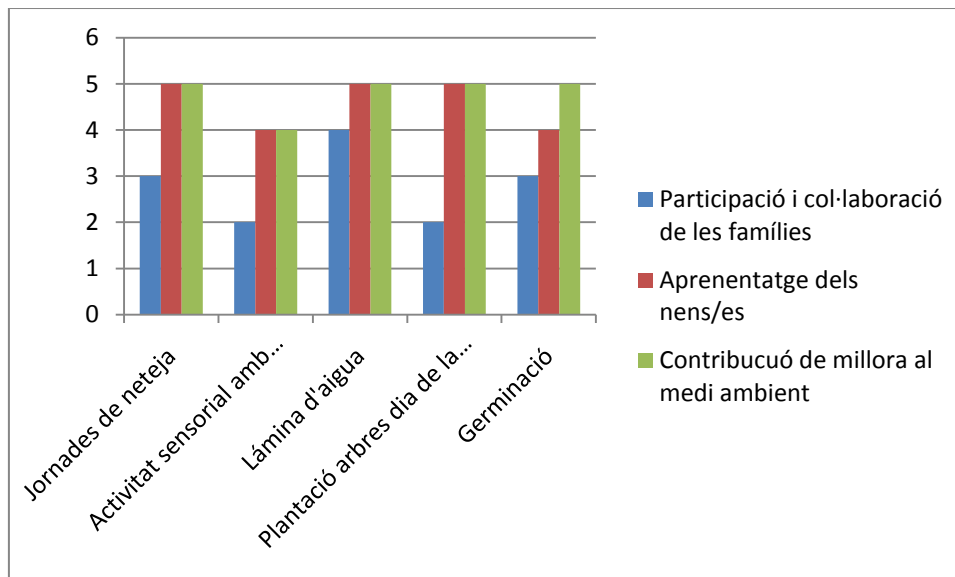
3.11 ¿Ha realizado o tiene previsto realizar alguna actividad sobre reducir, rehusar y reciclar?

3.12 ¿Hay una mayor implicación con el entorno y el medio ambiente?

3.13 ¿Cuál ha sido la respuesta de la familias cuando se les ha pedido apoyo en el proyecto?

Seguidament es descriurà els resultats de les entrevistes per punts. Com que son anònimes, s'ha agrupat la resposta de les tres educadores en una de sola per tal d'analitzar millor els resultats.

- ❖ Compromís i participació: ho valoren de manera positiva; que han col·laborat a les activitats; molta comunicació, suport i comprensió entre elles; diuen que els familiars que han pogut ho han fet de manera activa; pel que fa a l'equip de MEL valoren el tracte amistós i les idees innovadores i d'enriquiment del seu coneixement que se'ls hi va proporcionar.
- ❖ Execució del projecte d'Agenda 21 Escolar: bona coordinació entre totes ja que es van obtenir bons resultats; les accions estan dintre del Pla Educatiu. Consideren que en els nens/es els hi ha interessat molt, i tenien molta curiositat i desig d'aprendre. Els pares no han participat massa, però han pogut aprendre per exemple la selecció de brosa.

Gràfic 1: Resultat de la pregunta 2.2 de l'entrevista a les educadores.

En el gràfic anterior es pot observar la participació i col·laboració de les famílies, l'aprenentatge dels nens/es i la contribució a la millora del medi ambient referent a cada activitat duta a terme. És el resultat de la mitja de les tres educadores. S'observa que la participació de les famílies en general l'identifiquen com a poca (2 de la columna de l'esquerra), i la contribució de la millora al medi ambient i l'aprenentatge als nens/es alta.

- ❖ Impacte en les persones i el medi ambient: els nens/es han après conceptes sobre la vida de les hortalisses i els arbres, sobre l'aigua, la importància de cuidar i respectar el planeta, no tirar brosa al carrer o al pati de l'escola; com a educadores han après que unides amb una mateixa visió poden aconseguir molts objectius, que per sentir-se bé amb el medi ambient s'ha de cuidar i treballar amb equip per aconseguir-ho; els hàbits i valors que han canviat sobretot ha sigut deixar de tirar brosa, gastar menys aigua,

respectar les plantes, deixar de cremar brossa i compartir. Diuen que gràcies la motivació de MEL s'ha pogut realitzar un conveni amb Famílies Unides⁹ per vendre les botelles plàstiques. Les famílies han fet el que han pogut per que treballaven, i si no podien venir enviaven algun familiar.

L'enquesta d'avaluació pels pares o mares de família de l'Estrellita del Futuro era la següent:

1. Valore el compromiso y participación en el proyecto:

	<i>Muy mala</i>	<i>Mala</i>	<i>Normal</i>	<i>Buena</i>	<i>Muy buena</i>
<i>¿Cómo ha sido su compromiso y participación?</i>					
<i>¿Cómo ha sido el del resto de familias?</i>					
<i>¿Cómo ha sido el de las maestras?</i>					
<i>¿Y de MEL? ¿Y de Vínculos? (Dinamizadoras del proyecto)</i>					

2. Ejecución del proyecto Agenda 21 Escolar

	<i>Muy mala</i>	<i>Mala</i>	<i>Normal</i>	<i>Buena</i>	<i>Muy buena</i>
<i>¿Cómo ha sido la coordinación entre ustedes, maestras, MEL y Vínculos durante las acciones realizadas?</i>					
<i>¿Qué interés ha suscitado la realización del proyecto a usted como padre o madre de familia?</i>					

3. Rellene los cuadros en blanco del 1 al 5 de las actividades realizadas, entendiendo que: 1 -muy poco, 2- poco, 3-normal, 4- bastante y 5- mucho.

	<i>Participación y colaboración de las familias</i>	<i>Aprendizaje de los niños / niñas</i>	<i>Contribución o mejora en el medio ambiente</i>
<i>Jornadas de limpieza</i>			
<i>Siembra de árboles en el día de tierra</i>			

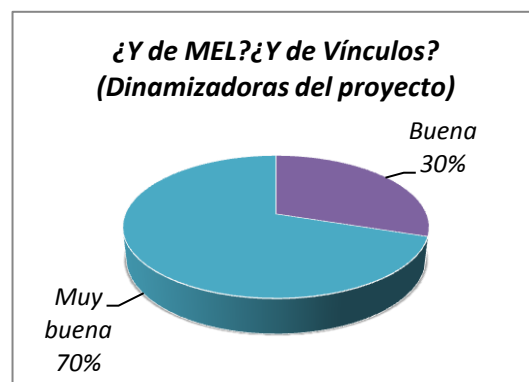
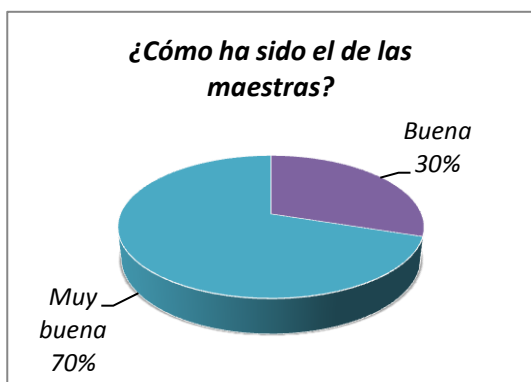
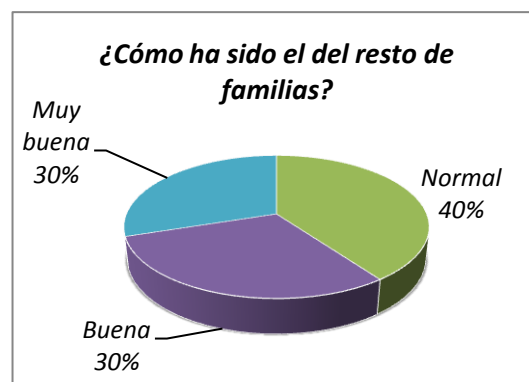
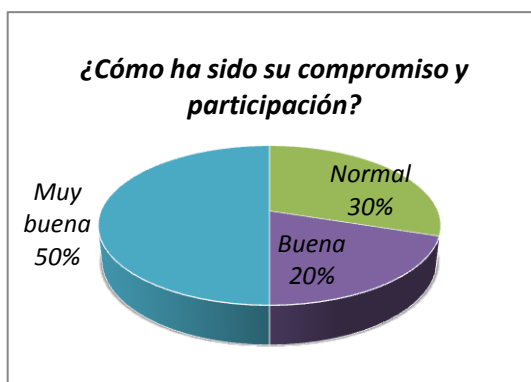
⁹ Empresa d'Estelí que se'n cuida de la compra de botelles plàstiques per a empaquetar-les i, reciclar-les fora de Nicaragua.

4. Impacto en las personas y el medio ambiente

	Muy poco	Poco	Normal	Bastante	Mucho
¿Aprendió usted durante este proyecto?					
¿Los hábitos y valores ha cambiado para usted usted? ¿Cuáles?					
¿Cómo valora los cambios de hábitos y valores en los niños y niñas del centro después del inicio de las acciones?					
¿Cómo de limpio o sin contaminación mira el patio y el entorno del colegio?					
¿Observa mejoras ambientales en el entorno del centro?					
¿Y en el interior del centro?					
¿Valore la implicación con el entorno y el medio ambiente?					

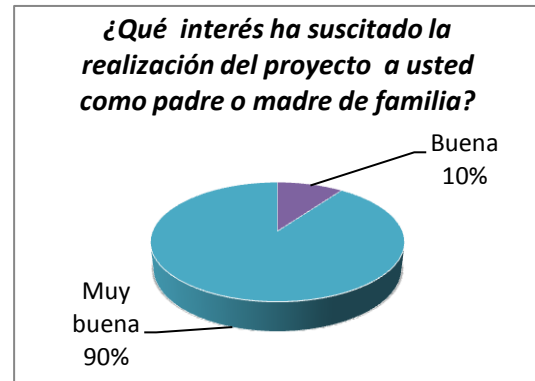
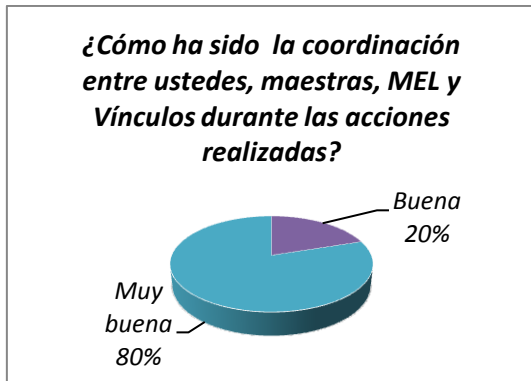
Les respostes de les enquestes als pares i mares es presenten en forma de gràfic.

Pel que fa al compromís i participació:

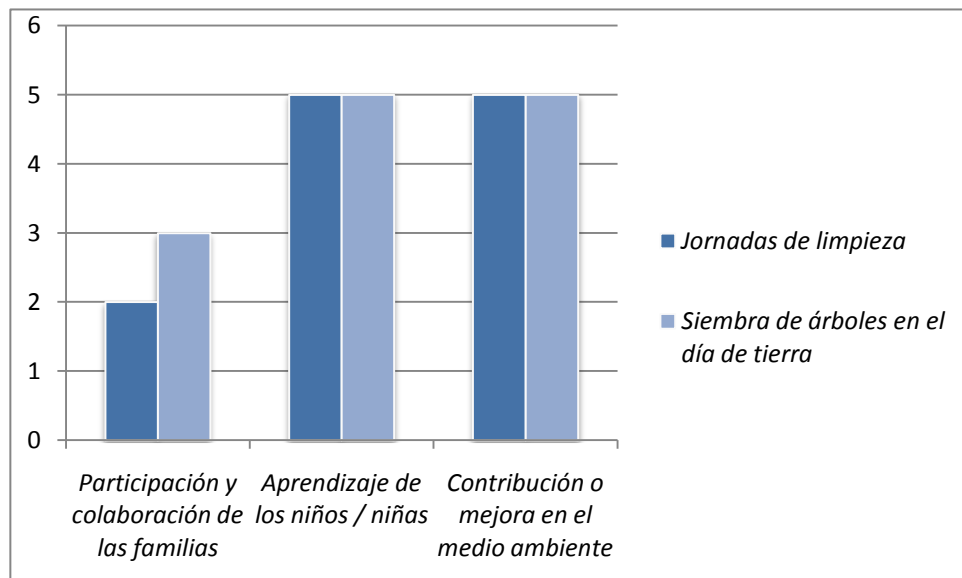
En general s'observa que el compromís i participació ho valoren com a molt bona pel que fa l'equip d'educadores i de les dinamitzadores del projecte (un 70%). Per part seva hi ha més divergència d'opinions, ja que algun consideren que la seva participació ha sigut molt bona (un 50%) i d'altres que ha sigut bona o normal.

Pel que fa a l'execució del projecte de l'Agenda 21 Escolar:

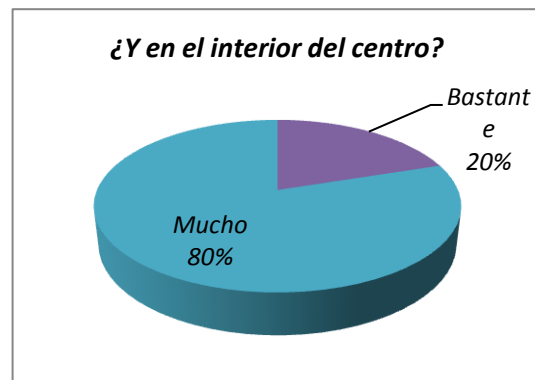
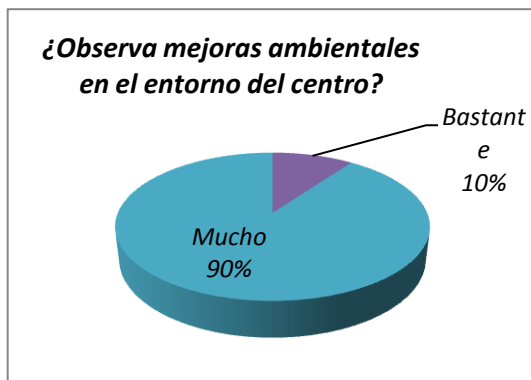
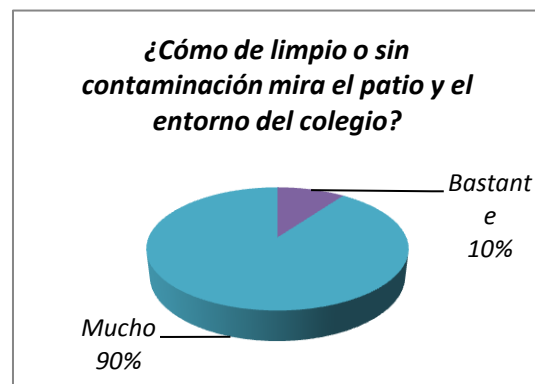
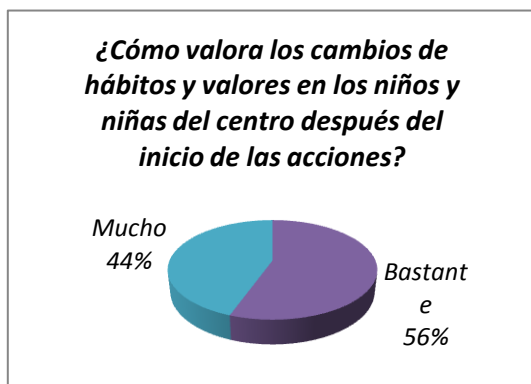
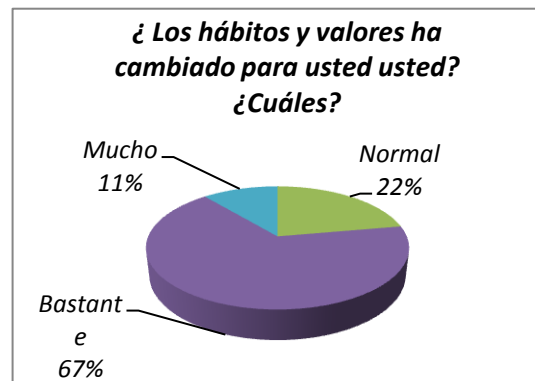
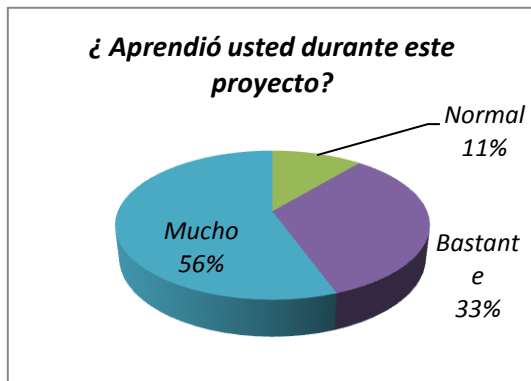
Consideren que hi ha hagut una bona coordinació entre tots els participants al projecte (un 80% ho consideren molt bo), i que els hi ha interessat molt (un 90% molt bo).

Pel que a les activitats realitzades:

Valoren molt positivament l'aprenentatge adquirit pels dels nens/es amb la realització de les activitats planificades, i la contribució a la millora del medi ambient; en canvi son conscients de que la seva participació i col·laboració ha sigut escassa.

Pel que fa a l'impacte a les persones i el medi ambient:

Confirman que en general han adquirit conceptes nous, y que gràcies aquests han canviat bastant alguns hàbits i valors, com ara, deixar de tirar brossa, augmentar el sentiment de responsabilitat cap al medi ambient, el companyerisme, l' "amor" cap a la terra, i col·laborar més amb el Preescolar. Aquests canvis també els observen en els nens i nenes. I aquests nou valors i aprenentatges l'observen en la millora significativa del centre, tant pel que fa a l'exterior com a l'interior, deixant-lo de veure'l brut, i amb un ambient més "verd".

Pel que fa a l'avaluació de l'equip de MEL i l'equip de Vínculos, es va dur a terme de forma conjunta en dues reunions. Els criteris d'avaluació van ser acord amb els de l'Agenda 21 Escolar de Barcelona.

A la primera reunió es va decidir que els aspectes de cada indicador que proposa l'Agenda 21 Escolar, havien de ser modificats segons les característiques del propi projecte. Es va elaborar la llista de punts avaluar, i conjuntament es va decidir quins dels punts havien de ser avaluats per l'equip de treball, i quins d'aquests havien de ser avaluats per les educadores ("MV" significa que ho ha d'avaluar MEL i Vínculos, i "E" que ho han d'avaluar les educadores). En el següents quadres es pot observar els punts i qui els ha d'avaluar.

COMPROMÍS I PARTICIPACIÓ

- Coordinació MEL i Vínculos. **MV-E**
- Comunicació externa i interna (entre educadores, famílies i barri) **MV-E**
- Proposta (difusió) **MV**
- Col·lectius que s'han implicat (quantitat i caràcter), estudiants d'educació. **MV-E**
- Col·laboració externa (FAREN, Famílies Unidas, Ajuntament). **MV**
- Participació educadores. **MV-E**
- Participació alumnes. **MV-E**

MV: MEL i Vínculos. E: Educadores

EXECUCIÓ DE L'AGENDA 21 ESCOLAR

- Compliment de les fases. **MV**
- Coordinació pla d'acció. **MV-E**
- Ajustament del temps **MV-E**
- Ajustament de recursos humans i econòmics. **MV**
- Integració del programa educatiu del centre i guia multinivell **MV-E**
- Interès suscitat a pares i mares, nens i nenes. **MV-E**

MV: MEL i Vínculos. E: Educadores

IMPACTE AMBIENTAL

- Millors de l'espai exterior. **MV-E**
- Millors de l'espai interior. **MV-E**
- Disminució de la contaminació. **MV-E**
- Disminució de residus. **MV-E**
- Augment reciclatge i reutilització de recursos **MV-E**
- Progrés en els vincles i implicació de l'entorn. **MV-E**

MV: MEL i Vínculos. E: Educadores

IMPACTE SOBRE LES PERSONES

- Alumnes: nous coneixements (conceptuals i de procediments). **MV-E**
- Educadores: nous coneixements (conceptuals i de procediment) **MV-E**
- Canvis en els hàbits, aptituds i valors. **MV-E**
- Comunitat educativa (conceptes, procediments, hàbits i valors) **MV**
- Progrés social del centre. **MV-E**

MV: MEL i Vínculos. E: Educadores

A partir d'aquests punts es van elaborar les entrevistes de les educadores i dels pares i mares del centre.

En la següent reunió entre l'equip de MEL i de Vínculos, es va avaluar punt per punt. Es llegia l'indicador, i en veu alta almenys un component de cada equip exposava la seva valoració. A continuació es presenta en forma de taula l'avaluació conjunta de cada aspecte, separant els punts positius dels que es poden millorar.

COMPROMÍS I PARTICIPACIÓ	Positius	- Pel que fa al funcionament de l'equip responsable, es valora molt positivament que ens haguem entès, ja que de vegades els estrangers que van a Nicaragua arriben amb una idea molt concebuda, i la realitat de les coses del lloc és que canvien, i l'equip de MEL s'ha sabut adaptar molt bé. - La participació de l'alumnat a les activitats sempre ha estat molt positiva i ho han fet amb moltes ganes, ja que per als nens tot era nou i motivant, els hi apassiona realitzar activitats que trenquin amb la seva rutina. - Pel que fa a la difusió de la proposta, es va haver de dur a terme dues vegades en el centre, ja que va haver-hi un canvi del personal del centre. La segona vegada va anar molt millor ja que l'equip de treball ja teníem més experiència. - Col·laboració externa com la FAREN-UNAN o l'Ajuntament d'Estelí en donació de material pel preescolar.
	A millorar	- Es va començar amb molts preescolars i es va acabar només amb dos. - Algunes setmanes no ens hem pogut reunir per tal de coordinar, i hagués estat ideal reunir-se sempre un cop per setmana. - De vegades es fallava en la comunicació i de quedar entre l'equip per que no complíem en algunes reunions. No sempre totes les components de l'equip teníem la mateixa informació. - Tenir una guia o disseny compartit del projecte, per a poder-ho aplicar posteriorment en altres preescolars. - Les educadores no reben seguiment per part del MINED. - Les educadores se sentien amb falta d'experiència davant de l'equip de treball i per això de vegades no s'implicaven massa. Estaven acostumades que els estrangers que anaven al preescolar a fer projectes, molts cops les substituïen i no les involucraven en les accions que s'anaven a desenvolupar al centre. - Falta treballar molt d'implicació de les famílies al centre, ja que no estan gens acostumats a comunicar-se amb les mestres.

EXECUCIÓ DE L'AGENDA 21 ESCOLAR	Positius	- S'han complert totes les fases i hi hagut una bona coordinació pel que fa la realització del Pla d'Acció. - Pel que fa a l'ajustament del temps va ser molt productiu. Gràcies a la insistència i constància de l'equip de treball s'ha complert amb totes les fases, i el fet que tinguéssim un temps limitat a Estelí, a fet que agilitzes moltes passos. - Sempre s'ha treballat i planificat en funció dels recursos humans i econòmics que disposàvem. Sempre ha faltat diners, però es va anar fent tot. - El projecte s'adapta a la campanya del MINED de " <i>Vivir bien, sano, limpo y bonito</i>". - Per part de Vínculos els hi va semblar molt interessant el projecte ja que elles no son de ciències i tot el que es relaciona amb el medi ambient i ciència els hi va resultat profitós.
	A millorar	- La fase d'avaluació hagués estat bé poder fer una reunió final amb les educadores per comentar els resultat, però per falta de temps no es va poder dur a terme. - La fase d'acció i d'avaluació hagués hagut de durar més temps. S'ha invertit molt temps en reunions i en parlar i decidir les coses entre totes, es donava molt marge de temps a les educadores per que es coordinessin i proposessin elles de quedar i que els hi sortís d'iniciativa pròpia, i a vegades tot s'allargava massa. - El temps no ha estat l'adequat, ja que hagués estat ideal que s'hagués pogut estar tot un any escolar sencer. - Les educadores no han omplert les nostres expectatives, esperàvem més d'elles, però s'han interessat pel projecte

IMPACTE EN LES PERSONES	Positius	- Els alumnes ha adquirit coneixements. - Les educadores també han adquirit nous coneixements, i s'ha observat un progrés tant conceptual com de procediment, ja que els canvis vans ser visibles. Treball en equip per part de les educadors, ha sigut un punt afegit i que es valora molt positivament. - S'ha aconseguit involucrar altres institucions en el projecte, com Famílias Unidas per la compra de botelles plàstiques.
	A millorar	- A hores d'ara no es pot dir que hi hagi hagut un progrés en els coneixements dels alumnes, ja que hi ha processos, com ara el reciclatge, que és molt difícil que l'entenguin, ja que a Nicaragua no existeix, i a les seves cases no s'aplica, i no és una realitat corrent.

IMPACTE AMBIENTAL	Positius	- L'espai exterior al centre s'ha millorat satisfactòriament, tant pel que fa a l'aspecte com per l'arborització. Els alumnes i educadores s'han de cuidar de mantenir-ho bé. - L'interior del centre també a millorat, s'han posat més plantes, hi ha més consciència sobre l'ús racional de l'aigua. - S'ha disminuït el volum total de residus generat que van directament a l'abocador, ja que ara es seleccionen les botelles plàstiques per Famílies Unidas.
	A millorar	- El carrer del davant del preescolar encara es veu brut, però no per culpa del centre, sinó de la població en general. - Insistir més als alumnes en no tirar brossa de la balla del centre cap a l'exterior.

6.CONCLUSIONS

Es podria dir, que gràcies a l'equip de Vínculos la realització d'aquest projecte ha sigut molt més fàcil, en el sentit d'integració a Nicaragua. El fet de que rebre suport de tres noies nicaragüenques, va ajudar a la comprensió de moltes coses, sobretot al principi de l'estància a Estelí, tant pel que fa a la manera de fer dels ciutadans nicaragüencs (costums, expressions, maneres de dir i interpretar les coses...), com de la meva, ja que elles també tenen l'experiència de viure una temporada a Catalunya, per tant coneixien bé les dues realitats.

Considero que l'equip que es va formar entre Vínculos i MEL, va ser idoni per a realitzar un projecte d'aquestes característiques que avarca temes socials i ambientals, i l'experiència de cada una dels components era vàlida i útil per a un bon desenvolupament d'aquest. Vínculos va ser un suport crucial per a l'equip de MEL, però MEL també va participar i col·laborar en tot moment amb el projecte de Vínculos.

Pel que fa a l'execució del projecte, una de les mancances principals ha sigut arribar més als infants, ja que s'ha treballat molt més amb les educadores i les famílies. Els infants només han rebut l'acció final, l'activitat, que també ha sigut útil i profitós per a ells. La part positiva és que les educadores han entès el procés, s'han compromès a molts canvis (deixar de tirar brossa, no cremar-la...) que abans de l'execució del projecte no s'havien plantejat, i creuen en la seva capacitat i apoderament en la presa de decisions entre elles.

S'ha incitat a les educadores a descobrir que treballant conjuntament amb la resta d'educadors, compartint idees i experiències, i fent de l'educació una eina dinàmica i exploratòria, es pot arribar a crear un ambient més enriquidor i profitós per l'aprenentatge de l'alumne.

Pel que fa a la metodologia aplicada en aquest projecte, considero que ha sigut l'adequada, ja que es pretén involucrar a tota la comunitat educativa en un projecte comú, i aquesta idea no és habitual als centres de Nicaragua. Les fases són les adequades per que tots els actors s'hi vagin involucrant amb el que puguin, i al moment que considerin. Per tant sí que és útil l'aplicació d'una Agenda 21 Escolar a Nicaragua, però sempre i quan es tingui en compte la realitat del lloc, complementi i es compregui els diferents ritmes de treball de cada persona.

7.PRESSUPOST

A continuació és presenta un pressupost aproximat del projecte.

		Estimació €	Preu per hora (€)	Número d'hores	Import €	Percentatge sobre el subtotal (%)
Recursos humans						
	Treball de camp	0	12	200	2400	38,99
	Treball d'oficina	0	10	200	2000	32,49
Allotjament						
	Hospedatge	600	0	0	600	9,75
	Dietes	100	0	0	100	1,62
Desplaçament						
	Avió	930	0	0	930	15,11
	Bus i taxi	10	0	0	10	0,16
Seguro						
		90	0	0	90	1,46
Comunicació						
	Teléfono	25	0	0	25	0,41
	Internet	0	0	0	0	0,00
Impressió document final						
	subtotal				6155	100,00
	IVA (16%)				984,8	
TOTAL					7139,8	

8. CRONOGRAMA

	Novembre	Desembre	Gener	Febrer	Març	Abril	Maig	Juny
Concreció del projecte.								
Presa de dades.								
Fase de motivació								
Fase de reflexió								
Fase de diagnòsi								
Fase de planificació de l'acció								
Fase d'acció								
Fase d'avaluació								
Elaboració memòria del projecte								

9.BIBLIOGRAFIA

LLIBRES

Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament (2010). *Estretègia país prioritari, Nicaragua*. GENCAT Barcelona.

Benedicto Antón. *EDUCACIÓN AMBIENTAL. Conservar la naturaleza y mejorar el medio ambiente*.

Hilda Weissmann i Antònia Llabrés (2001). *Guia per fer l'Agenda 21 Escolar*. Ajuntament de Barcelona.

J. Eduardo Garcia (2004). *Educación Ambiental, Constructivismo y Complejidad*. Serie Fundamentos nº20, colección investigación y enseñanza.

Nuevas Investigaciones Iberoamericanas en Educación Ambiental (2012). Doctorado Interuniversitario en Educación Ambiental. Ministerio de Agricultura, Alimentación y Medio Ambiente.

Tendencias de la Investigación en Educación Ambiental al desarrollo socioeducativo y comunitario. Doctorado Interuniversitario en Educación Ambiental (2007). Ministerio de Medio Ambiente.

Victor-Javier Mangas Martín (2003). *Educación ambiental y sostenibilidad*. Universitat d'Alacant.

Zelmira Gamboa Morales, Azalia Vaneza Pérez, Maria Nelia Mejia (2010). *GUIA MULTINIVEL. Aprender haciendo con niños y niñas de los centros preescolares y comunitarios*. MINED. Managua, Nicaragua.

ARTÍCLES

Macedo B., Salgado C. (2007). *Educación Ambiental y Educación para el desarrollo sostenible en América Latina*. OREALC/UNESCO Santiago (Oficina Regional de Educación de la UNESCO para América Latina y el Caribe).

Gutiérrez Bastida JM., (2007). *Agenda 21 Escolar: Educación Ambiental de enfoque constructivista*. Servicio de Educación Ambiental del Gobierno Vasco.

Equip de treball "S'ha acabat el bròquil" (2011) *Minimització de l'impacte ambiental del Centre Cívic Cotxeres Borrell*. OGP, UAB.

LLOCS WEB

Vinculos Esteli www.vinculosesteli.org

Ministerio de Educación de Nicaragua www.mined.gob.ni

Instituto Nicaragüense de Estudios Territoriales www.ineter.gob.ni

10.ANNEXOS

En aquest apartat s'hi inclouen els informes setmanals.

INFORME SETMANAL [setmana 1]

**Agenda 21 escolars a Nicaragua: transformació dels patis de les escoles
d'educació infantil a Estelí**

Descripció del treball de camp.

Eva Campi Miralles; Maria Garcia Parisi; Laura de la Orden Sabrià

Dilluns 5.11.2012:

Vam anar a l'Hotel Riviera que gestiona *Vínculos* i vam parlar amb la Fátima. Ens va ensenyar les maletes viatgeres que havien fet el cap de setmana anterior conjuntament amb mestres i dissenyadors i li vam explicar el nostre projecte (la Lourdes ja els havia parlat de nosaltres i les nostres idees).

Dimarts 6.11.2012:

Vam quedar al matí amb la Fátima per anar a visitar el preescolar de l'escola pública Pamana Soberana, vam conèixer algunes de les mestres i a la directora, totes molt receptives. Ens van ensenyar les aules i el pati, vam fer fotografies al pati i a algunes aules, vam prendre notes sobre coses que anàvem observant i vam poder veure una mica els ambients d'aprenentatge que tenen muntats a les aules (moltes coses estaven recollides perquè el diumenge anterior hi havia eleccions i l'escola era un dels punts on votar).

De tornada, a l'hotel li vam explicar bé el projecte a la Fátima amb l'ajuda del document que havíem redactat abans de venir cap aquí. Confirmem que el nostre projecte i la feina feta a *Vínculos* encaixen. Ens va explicar una mica millor com *Vínculos* ha arribat fins aquí i vam quedar en que pensaríem les preguntes de l'entrevista que volíem fer a les profes.

Dimecres 7.11.2012:

Al matí vam anar acompanyades de la Salomé (de *Vínculos*) a visitar l'escola comunitària Pajarito Azul al barri de Villa Esperanza, un barri una mica pobre com ens va explicar la mestra. És una escola en una sala al mig d'un camp que és el pati. Vam veure que és més precària que Panama Soberana.

Els nens i nenes es trobaven fent l'estona del pati i com que els vigilava la noia que cuina vam poder fer l'entrevista a la única mestra de l'escola, la Gladys¹⁰. El treball amb ambients d'aprenentatge li és útil i li va motivar la nostra idea de treballar al pati (*Vínculos* ja s'ho havia plantejat anteriorment). Vem fer-li preguntes sobre l'escola, de funcionament, de com i què treballen de Medi Ambient i també si tenia algunes propostes per a treballar. Vam fer fotografies a l'aula i al pati.

La Gladys ens va deixar la guia docent multinivell (nivell I, II i III, com el nostre P-3, P-4 i P-5) i ens vam fotocopiar un eix temàtic, l'últim del manual i per realitzar en 8 setmanes, que és sobre Medi Ambient.

¹⁰ T'adjuntem les preguntes al final del document.

Dijous 8.11.2012:

Vam anar al matí amb la Fátima i la Salomé a veure les *Mujeres Ambientalistas* (elles ja hi havia fet un contacte, perquè les Mujeres fan activitats d'Educació Ambiental a escoles de primària i *Vínculos* els proposava obrir-se a infantil). Vam anar fins al barri on tenen la seu el Boris Vega (agermanat amb Mataró i amb Nou Barris de Barcelona). Allà vam veure el procés d'elaboració del paper reciclat que fan i *Vínculos* van comprar postals fetes per elles per a vendre a l'Hotel. Pel que fa a la col·laboració en el nostre projecte i amb *Vínculos* ens haurem d'esperar uns dies perquè funcionen com una cooperativa i han de fer assemblea per a tractar-ho i decidir totes juntes i ara alguna és de viatge o malalta. Vam quedar que la setmana vinent dirien alguna cosa a la Fátima o la Salomé per a trobar-nos totes.

Al nostre migdia (la tarda nicaragüenca) vam anar a una trobada que havia organitzat *Vínculos* amb les metres de varies escoles per a compartir entre elles l'experiència de la creació de les maletes. Nosaltres hi anàvem per a presentar-nos, conèixer més mestres i veure com funcionaven, però només hi van assistir 3 mestres (2 del Panama Soberana i 1 d'una altre públic, Óscar Arnolfo Romero) que havien participat a les jornades de creació de les maletes i entre totes vam creure convenient, ja que érem allà, explicar en que consistia el nostre projecte i fer entrevistes a les mestres de Panama Soberana. Vam realitzar l'entrevista* a la vegada a les 3 mestres perquè vam creure que així podien sortir algunes propostes conjuntes (més d'una hora d'entrevista!) i realment van fer reflexions molt interessants, estan contentes amb *Vínculos* i amb els ambients d'aprenentatge. I els hi vam donar còpies del preprojecte traduït al castellà per a que el poguessin tenir.

Després vam estar xerrant del projecte amb la Salomé i la Fátima, semblen entusiasmades, i ens van comentar que encara que fem el projecte en 2 o 3 escoles els agradaria que les acompanyéssim a visitar algunes de les escoles amb les que treballen elles per si tenim idees per aportar.

Divendres 9.11.2012

Al matí hem anat a la reunió de pares i mares del III nivell del Panama Soberana per a poder veure la relació amb les famílies. La reunió era bàsicament per a pensar i decidir què volen fer l'últim dia del curs. Ja que érem a l'escola hem aprofitat per a fer un croquis del centre, més fotografies i una mica d'inventari de les plantes que hi ha al pati. Hem quedat la setmana vinent amb totes les mestres i la directora per a explicar el nostre projecte i que totes en formin part des de l'inici, les noies de *Vínculos* també vindran.

Ara ens trobem transcrivint les entrevistes.

INFORME SETMANAL [setmana 2]

Agenda 21 escolars a Nicaragua: transformació dels patis de les escoles d'educació infantil a Estelí

Descripció del treball de camp.

Eva Campi Miralles; Maria Garcia Parisi; Laura de la Orden Sabrià

Dilluns 12 de novembre: Transcripció entrevistes a les mestres dels preescolars "Oscar Arnulfo Romero", "Panamá Soberana" i "Pajarito Azul".

Fase de diagnosi: recollida d'informació.

Dimarts 13 de novembre: Transcripció entrevistes a les mestres dels preescolars "Oscar Arnulfo Romero", "Panamá Soberana" i "Pajarito Azul".

Fase de diagnosi: recollida d'informació.

Dimecres 13 de novembre: Teníem cita concertada per anar a realitzar la reunió amb la mestra Gladys del preescolar comunitària "Pajarito Azul", però ens va trucar anul·lant-la per motius personals. S'ha aplaça.

Preparació de la reunió de mestres pel dia 14 i formulació de la dinàmica que volíem realitzar per dur-la a terme.

Fase de motivació i preparació de la fase de diagnosi col·lectiva.

Dijous 14 de novembre: Col·laboració a la presentació al preescolar "Panamá Soberana" de les Maletes Viatgeres, un dels projectes de Vínculos.

Reunió amb tot el personal docent i directora de "Panamá Soberana" presentant el nostre projecte i iniciant la fase de diagnosi col·lectiva.

Hem concertat cita amb la directora per la setmana vinent.

Fase de diagnosi.

Divendres 15 de novembre: Valoració de la reunió entre el grup de projecte.

Fase de diagnosi.

VALORACIÓ DE LA SETMANA

El fet de realitzar les transcripcions i poder posar-les sobre paper, ha ajudat molt a entendre el funcionament dels centres i de la manera de fer d'aquí.

La reunió amb les mestres del "Panamá Soberana" va ser enriquidora ja que totes van aportar les seves opinions respecte el nostre projecte. La dinàmica que vam dur a terme, en la que totes havien de participar de manera anònima i independent, i el fet de posar-les després totes en comú a la pissarra, va ajudar a agrupar idees per temàtiques i buscar solucions conjuntes.

En el cas d'aquest centre, ens hem adonat que la manca de seguretat al pati i la por als robatoris, són les preocupacions principals i que per tant és un factor imprescindible a tenir en compte alhora de realitzar les propostes, ja que condiciona qualsevol acció que s'hi dugui a terme.

INFORME SETMANAL [setmana 3]

Agenda 21 escolars a Nicaragua: transformació dels patis de les escoles d'educació infantil a Estelí

Descripció del treball de camp.

Eva Campi Miralles; Maria Garcia Parisi; Laura de la Orden Sabrià

Dimarts 20 de novembre: Observació del centre públic "Óscar Arnulfo Romero". Ens hem posat en contacte amb una altra associació que realitza activitats d'educació ambiental a centres preescolars i d'educació primària a Estelí i León.

Fase de diagnosi: recollida d'informació.

Dimecres 21 de novembre: Participació amb les mestres durant el matí de classes al preescolar públic "Panamá Soberana", per tal d'entendre la dinàmica educativa que duen a terme. Entrevista amb la directora Elsa del "Panamá Soberana". Ens hem repartit les tres als diferents nivells per poder participar amb totes les mestres.

Fase de diagnosi.

Dijous 22 de novembre: Teníem previst la realització de la mateixa acció que vam dur a terme al "Panamá Soberana" el dimecres 21 de novembre, al preescolar comunitari "Pajarito Azul", però la mestra no es trobava al centre per motius personals.

Fase de diagnosi.

Divendres 23 de novembre: Participació amb les mestres durant el matí de classes al preescolar públic "Panamá Soberana", per tal d'entendre la dinàmica educativa que duen a terme. Ens hem repartit les tres als diferents nivells per poder participar amb totes les mestres.

Fase de diagnosi.

VALORACIÓ DE LA SETMANA

Pel que fa al centre preescolar comunitari "Pajarito Azul" ens està resultant difícil iniciar el vincle i el contacte amb la mestra, ja que degut a problemes que han anat sorgint, no hem pogut realitzar les mateixes accions que hem desenvolupat en altres centres. Pel que fa al centre preescolar públic "Panamá Soberana", estem establint bona relació amb tot el personal docent i això facilita molt la feina entre nosaltres. Participar a les classes que imparteixen és enriquidor per a nosaltres, ja que podem conèixer de primera mà la realitat educativa als preescolars de Nicaragua i al centre en concret. El preescolar públic "Óscar Arnulfo Romero" és idoni per dur a terme el nostre projecte, ja que presenta un pati en condicions pel que fa a la seguretat i a l'espai físic, però vam observar moltes mancances respecte la gestió de residus i de salut ambiental.

INFORME SETMANAL [setmana 4]

**Agenda 21 escolars a Nicaragua: transformació dels patis de les escoles
d'educació infantil a Estelí**

Descripció del treball de camp.

Eva Campi Miralles; Maria Garcia Parisi; Laura de la Orden Sabrià

Dilluns 26 de novembre: Cita amb la directora del centre "Panamá Soberana" anul·lada.

A la tarda vam assistir a una activitat organitzada per l'associació d'educació ambiental Sonati, al centre "Panamá Soberana", amb alumnes de segon i tercer nivell.

Fase de diagnosi: recollida d'informació.

Dimarts 27 de novembre: Participació amb les mestres a les classes al preescolar comunitari "Pajarito Azul", per tal d'entendre la dinàmica educativa que duen a terme.

Fase de diagnosi.

Dimecres 28 de novembre: Primer contacte amb les educadores i el centre comunitari "Estrellita del Futuro". Breu explicació del projecte, i mostra d'interès per la seva part.

Fase de diagnosi.

Dijous 29 de novembre: Comiat dels alumnes al "Panamá Soberana". Col·laboració voluntària amb les educadores del centre, amb la preparació de "La Promoción".

VALORACIÓ DE LA SETMANA

Tant pel que fa el centre comunitari "Pajarito Azul" i el públic "Panamá Soberana" està funcionant positivament el fet de participar amb les educadores a les aules. D'aquesta manera s'estableix confiança, bons vincles i ens permet conèixer la realitat del dia a dia.

Les educadores del centre "Estrellita del Futuro" estan disposades a col·laborar amb el projecte, però presenten una actitud més reservada i distant. La seva participació serà més difícil, però s'intentarà dirigir-se a elles d'una manera motivadora i animant-les a la participació conjunta.

INFORME SETMANAL [setmana 5]

**Agenda 21 escolars a Nicaragua: transformació dels patis de les escoles
d'educació infantil a Estelí**

Descripció del treball de camp.

Eva Campi Miralles; Maria Garcia Parisi; Laura de la Orden Sabrià

Diumenge 2 de desembre: Col·laboració i participació a l'acte de Promoció dels alumnes de tercer nivell del centre "Panamá Soberana".

Dilluns 3 de desembre: Reunió amb el preescolar comunitari "Estrellita del Futuro" anul·lada i aplaçada.

Preparació dinàmica per la primera diagnosi col·lectiva als dos centres comunitaris, "Pajarito Azul" i "Estrellita del Futuro"

Dimarts 4 de desembre: Participació amb la mestra a la classe al preescolar comunitari "Pajarito Azul", per tal d'entendre la dinàmica educativa que duen a terme, i inici de la diagnosi col·lectiva. (*ordre del dia*)

Primera reunió de diagnosi col·lectiva amb les educadores del centre comunitari "Estrellita del Futuro". (*ordre del dia*)

Reunió de seguiment del projecte amb Vínculos i establiment d'una trobada setmanal amb l'associació.

Dimecres 5 de desembre: Segona reunió de diagnosi col·lectiva amb les educadores del "Panamá Soberana". (*ordre del dia*)

Dijous 6 de desembre: Assistència a les classes del centre comunitari "Estrellita del Futuro" i comiat dels nens al centre.

VALORACIÓ DE LA SETMANA

Pajarito Azul: El tracte amb l'educadora Gladys és correcte, és una persona molt disposada i activa, però el seu horari lectiu és tant ampli i complert que no ens permet quedar amb ella fora del centre i l'horari escolar. Això condiciona les nostres trobades amb ella, ja que les reunions les hem de fer simultàniament a les aules amb els alumnes, i complica la comunicació. Tot i això, hem pogut dur a terme les mateixes reunions que en els altres centres adaptant la metodologia a la situació d'aquest centre.

Hem trobat greu la falta de neteja i la crema de residus als patis i ens hem plantejat d'una manera seria tractar el tema dels residus amb les educadores. Hem decidit dur a terme un curs de formació voluntari per a totes les educadores interessades on es tractarà la problemàtica ambiental i sanitària, i alternatives d'ús d'aquests residus.

Estrellita del Futuro: La reunió de la fase de diagnosi va ser molt positiva, ja que vam trobar més participatives a les mestres i una de les necessitats que van remarcar en la dinàmica va ser augmentar la confiança entre nosaltres. Per aquest motiu vam quedar d'assistir a les seves classes per a participar amb elles.

Panamá Soberana: El fet d'assistir a la Promoció i ajudar-les a organitzar-la, va fer augmentar la confiança entre nosaltres. En la segona reunió de diagnosi es va notar aquest canvi, ja que la comunicació era molt més fluida i sense pressió. Vam avançar molt la fase diagnosi col·lectiva.

En general, creiem que costa entendre que el nostre projecte sigui participatiu, i que elles en tot moment formen part d'aquest procés. Estan acostumades a acollir projectes als seus centres que ja venen definits i accepten tota col·laboració externa obertament, i adopten una actitud més conformista i poc crítica.

INFORME SETMANAL [Setmana 6]

**Agenda 21 escolars a Nicaragua: transformació dels patis de les escoles
d'educació infantil a Estelí**

Descripció del treball de camp.

Eva Campi Miralles; Maria Garcia Parisi; Laura de la Orden Sabrià

Dilluns 10 de desembre: Reunió amb Vínculos: seguiment i valoració del punt que ens trobem del projecte. Plantejament de la problemàtica de falta de fons econòmics i busca de solucions (parlar amb altres associacions per establir convenis per intercanviar recursos). Inici del plantejament de la capacitat sobre els residus per les educadores que estan participant dintre del projecte de Vínculos.

Dimarts 11 de desembre: Presa d'idees a l'exposició sobre tallers de reutilització de residus de les escoles d'educació secundària d'Estelí.

Dimecres 12 de desembre: Inici del contacte amb la Fundació "Familias Unidas" d'Estelí. Aquesta fundació tracta la recollida selectiva d'ampolles de plàstic a la ciutat i tenen convenis establerts amb escoles de primària d'Estelí, amb les que intercanvien materials escolars o incentius econòmics per les ampolles de plàstic.

Dijous 13 de desembre: Visita a l'escola "Mas Vida", contacte cedit per la fundació "Familias Unidas", per tal de conèixer aquest procés d'intercanvi que duen a terme amb la fundació, però no ens van poder atendre i hem quedat per més endavant.

Divendres 14 de desembre: Recerca informació sobre la problemàtica i gestió dels residus. Posada en comú d'informació acumulada.

VALORACIÓ DE LA SETMANA

Reunió amb Vínculos: Aquestes reunions ens ajuden molt per posar les coses en ordre, per que ens recolzem mútuament. Exposem les problemàtiques i temes que van sorgint al dia a dia, d'aquesta manera surten més opinions i idees i això sempre és enriquidor. Vam exposar la proposta de la capacitat de residus per les educadores i els hi va entusiasmar molt. Podem contar amb tot el seu suport.

Ens vam posar en contacte amb altres associacions ("Mujeres Ambientalistas", "Funarte"...), per tal de compartir experiències, establir vincles de treball i un possible suport al nostre projecte. Degut a les dates que ens trobem, la majoria ja estan en període de vacances o sense horari d'atenció al públic. Reobriran portes a partir del gener i ja tornarem a establir el contacte.

Amb la fundació que si que vam poder establir el contacte és amb "Familias Unidas". Ens van atendre i explicar tot el seu funcionament. Creiem que no hi haurà cap problema en poder realitzar un conveni per poder treballar conjuntament. Inclús, encara que no tinguem conveni, veiem la possibilitat de poder anar a visitar la planta de triatge de plàstic amb els preescolars o bé que la fundació vagi als centres a explicar la seva tasca a la ciutat.

Hauria sigut interessant conèixer la feina que realitza aquesta fundació a una escola ("Más Vida" concretament), però per les dates que ens trobem no ha estat possible.

INFORME MENSUAL [Gener]

**Agenda 21 escolars a Nicaragua: transformació dels patis de les escoles
d'educació infantil a Estelí**

Descripció del treball de camp.

Eva Campi Miralles; Maria Garcia Parisi; Laura de la Orden Sabrià

Durant el període de vacances als centre preescolars d'Estelí, les feines realitzades pel projecte han estat menors que durant el període lectiu. Per aquest motiu, hem trobat oportú realitzar un “Informe mensual” per aquest mes.

S'han realitzat algunes trobades, reunions i activitats que tot seguit detallarem.

Segona setmana de gener: Pel que fa al centre “Pajarito Azul” teníem cita concertada per aquest dia per reactivar el projecte després del període de vacances. Degut a un canvi en l'administració del centre, el centre roman tancat fins a principis de febrer (data no concreta). “Pajarito Azul” passa de ser un centre comunitari dirigit per Aldeas SOS a dependre de l'administració pública.

Pel que fa a l'“Estrellita del Futuro”, ens assabentem de que hi ha hagut un canvi de personal, i que de les tres mestres que havíem treballat amb elles només en queda una, les altres dos les han fet fora. Ens reunim amb Vínculos per parlar d'aquest problema i decidim tirar endavant amb aquest centre i anar a donar-nos a conèixer a les noves mestres. Mostren interès pel projecte i accepten involucrar-se.

Tercera setmana de gener: Inici preparació de la “capacitació sobre residus” que volem impartir a les mestres que hi estiguin interessades dels preescolars. Parlem de com volem enfocar el curs, les temàtiques que volem tractar i saber com el volem desenvolupar.

Durant aquesta setmana hem estat donant suport al projecte de Vínculos, al sector de ciències.

Recerca d'informació per la capacitació a MARENA, l'Alcaldia d'Estelí, trobada amb els tècnics municipals sobre residus d'Estelí.

Quarta setmana de gener: Organització prèvia a la “Capacitació” pel que fa la logística del curs, lloc on el podem dur a terme i material que necessitem.

Cinquena setmana de gener: El 28 i 29, presentació del curs a Vínculos per que ens donin la seva aprovació. El 30 i 31 “Capacitació sobre residus”.

INFORME MENSUAL [FEBRER]

**Agenda 21 escolars a Nicaragua: transformació dels patis de les escoles
d'educació infantil a Estelí**

Descripció del treball de camp.

Eva Campi Miralles; Maria Garcia Parisi; Laura de la Orden Sabrià

Primera setmana:

Vínculos i les seves col·laboradores iniciem la preparació de la *Feria de juego*, que es durà a terme als carrers d'Estelí el dissabte 16 de març per tal de donar a conèixer l'associació a la ciutat. Ens hi hem implicat plena i voluntàriament, a nivell personal i com a equip de treball MEL pel projecte, perquè creiem que és important que se la conegui i donar suport a la possibilitat de recollir recursos (econòmics o altre tipus d'ajuda) per a que l'associació pugui realitzar la seva tasca de millora pedagògica als preescolars d'Estelí i recolzar projectes com ara el nostre. La seva preparació la durem a terme en reunions periòdiques durant tot el mes de febrer i la primera quinzena de març. Entre d'altres tasques, MEL realitzarem l'ambientalització de la festa i formem part de la comissió que prepara i gestiona Jocs de taula i de carrer.

Pel que fa a MEL, calendaritzem les fases que quedem del projecte i degut a com ha avançat la situació del preescolar Pajarito Azul, reestructurem la intervenció al centre. Donades les circumstàncies concretes del centre: escassos recursos, una única educadora de manera que no podem realitzar un procés grupal, poca flexibilitat horària per les seves condicions laborals que no va li permeten assistir als tallers i capacitacions o trobades per compartir experiències, el pati molt brut de residus i alguns robatoris a les millores físiques que s'han dut a terme al pati; valorem, sempre consensuant amb l'equip de *Vínculos*, que és més profitós pel centre i pels infants dur a terme activitats d'educació ambiental més puntuals que realitzar-hi una Agenda 21 amb totes les seves fases.

Segona setmana:

Realitzem amb les mestres de l'Estrellita del Futuro la sessió dinamitzada de la fase de reflexió per tal de refer aquesta fase, ja que volem dur a terme el projecte des de l'inici amb les educadores que finalment desenvoluparan les accions. Les educadores es mostren participatives i obertes a maneres diferents de treballar, l'educadora que va assistir a la capacitació sobre residus té molt present la temàtica. Recollim també la informació sobre el centre per tal de conèixer el context i les dades concretes d'aquest curs escolar.

Tercera setmana:

Ens trobem en la fase de planificació de l'acció. Realitzem el buidatge dels objectius educatius i de les accions per assolir-los de la sessió dinamitzada de la fase de diagnosi realitzada amb les mestres del preescolar Panamá Soberana. A partir d'aquí veiem que una proposta d'acció que

engloba totes les altres pel que fa a millora del centre i a treball pedagògic és la realització d'un hort escolar.

Conjuntament amb Vínculos valorem que un bon mètode per a avaluar i analitzar la proposta és realitzar un anàlisi DAFO (Debilitats, Amenaces, Fortaleses i Oportunitats) sobre l'hort escolar al pati del centre.

Quarta setmana:

MEL realitzem el DAFO i el posem en comú amb l'equip de *Vínculos* i un equip de practicants d'educació social de la UAB, que ens recolzarà amb el treball amb joves del barri pel projecte al preescolar Panamá Soberana. Junes estudiem les dificultats amb les que ens podem trobar i les possibilitats de canviar-les, així com les possibles formes de fer front a les amenaces.

Realitzem la segona trobada amb les mestres del preescolar Estrellita del Futuro: la sessió dinamitzada de la fase de diagnosi, en la qual pensen objectius i accions per a realitzar a l'escola. Es mostren motivades i participen força i ens expliquen que han realitzat una petita excursió al riu Estelí amb els infants de primer i segon nivell.

INFORME SETMANAL [I setmana de març]
**Agenda 21 escolars a Nicaragua: transformació dels patis de les escoles
d'educació infantil a Estelí**

Descripció del treball de camp.

Eva Campi Miralles; Maria Garcia Parisi; Laura de la Orden Sabrià

Dilluns 4 de març: Reunió MEL per planificar la sessió 4 al preescolar públic Panamá Soberana. Objectius de la sessió 4: Anàlisi i valoració de les propostes d'acció i planificació de les accions concretes amb les docents.

Dimarts 5 de març: Organització i preparació del material per a la sessió 4 del Panamá Soberana.

Treball en la comissió de jocs de carrer i jocs de taula per la feria del juego.

Dimecres 6 de març: Sessió 4 Agenda 21 escolar al Panamá Soberana: Anàlisi i valoració de les propostes d'acció i planificació de les accions concretes amb les docents, l'equip de Vinculos, representants dels Comitès de salut i educació del barri 29 de octubre, el president i la tesorera de la comissió de pares i mares del preescolar (AMPA) i l'equip de practicants d'educació social.

Les accions concretes que sorgeixen de la trobada amb la comunitat educativa són:

- Realitzar un hort escolar.
- Realitzar un compostador de matèria orgànica.
- Realitzar unes jornades de neteja del pati amb mestres nens/es i famílies, abans d'iniciar l'hort escolar.
- Realitzar una reunió informativa per tot el barri per donar a conèixer el projecte i conscienciar sobre la importància de cuidar el pati
- Informar les famílies de la realització del projecte
- Parlar amb representants de les Brigadas ecológicas Guardabarranco (de les Juventudes Sandinistas)

Visita al projecte "Salvando el NIDO" del barri Boris Vega que treballa amb infants i joves, per demanar la col·laboració del grup del circ a la Feria del Juego amb una petita representació i la realització d'un taller de malabars.

Dijous 7 de març: Trobada a Intec (Instituto Tecnológico) amb el representant de les Brigadas ecológicas Guardabarranco del FSLN, per demanar suport i recursos materials agrícoles pel plantejament de l'hort escolar.

Reunió equip MEL per organitzar la primera proposta d'acció de l'escola Panamá Soberana: Jornades familiars de neteja al pati.

Divendres 8 de març: Reunió amb Vinculos per explicar i organitzar conjuntament les jornades de neteja. Reunió amb Vinculos per tractar l'organització Feria del Juego.

Trobada amb la directora per concretar aspectes de les jornades de neteja i com es duu a terme la difusió a les famílies.

VALORACIÓ DE LA SETMANA [

Panamá Soberana: Pensem que avança molt positivament l'Agenda 21 en aquest preescolar. La trobada amb la comunitat educativa va ser molt enriquidora i motivadora, ja que vem poder veure la voluntat d'implicació tant dels pares i mares com dels representants del barri.

Valorem molt satisfactòriament la reunió ja que vem comptar amb la participació de tots els actors implicats en l'educació, l'assistència va ser degut a les ganes de la directora d'implicar-se al nostre projecte. Ens hem organitzat d'una manera eficient per a realitzar les diferents accions proposades però caldrà veure com es duen a terme. La preparació per les jornades de neteja s'està desenvolupant també correctament. A més a més, contem amb l'equip d'educació social i Vínculos que recolzarà en tot moment l'activitat a l'escola.

Feria del juego: Es una activitat que ens motiva molt i creiem molt important per a que es doni a conèixer l'associació de Vínculos, que tant suport ens està donant amb el nostre projecte. Així que estem dedicant més temps a aquesta tasca durant la setmana. Ho valorem positivament ja que dins l'associació també s'inclouen les docents dels preescolars amb els que treballem i ens permet enfortir-hi la relació i la comunicació amb elles i amb tot l'equip de Vínculos.

Estrellita del Futuro: aquesta setmana no hem realitzat activitats amb el preescolar, tenim tota la informació de la diagnosi realitzada amb les educadores i quan disposem de més temps realitzarem els anàlisis i valoracions d'aquesta.

INFORME SETMANAL [II setmana de març]
**Agenda 21 escolars a Nicaragua: transformació dels patis de les escoles
d'educació infantil a Estelí**

Descripció del treball de camp.

Eva Campi Miralles; Maria Garcia Parisi; Laura de la Orden Sabrià

Dilluns 11 de març: El·laboració conjunta amb la directora del centre Panamá Soberana i MEL dels cartells informatius pels familiars, informant sobre les Jornades de neteja que es duran a terme el 12 de març, per poder captar el màxim de col·laboradors i fer-ne el màxim de divulgació a tota la comunitat educativa.

Preparació i planificació de com s'ha de desenvolupar el dia de les Jornades de neteja.

Dimarts 12 de març: JORNADES DE NETEJA al Panamá Soberana. La jornada es dinamitza amb una història que tant les docents del centre com MEL i Vínculos acordem. Aquesta tracta de l'ocell Guardabarranco (au nacional), que vol anar a viure al pati del centre, però com que aquest està brut i en unes condicions que no s'hi pot viure, necessita que els nens l'ajudin a netejar-lo. Organització per grups barrejats de nens/es de diferents nivells, pares i mares, educadores, MEL i Vínculos. Repartició per zones al pati per tal de cobrir tot l'espai.

Dimecres 13 de març: Reunió amb Vínculos i estudiants de la FAREN per organitzar i preparar la "Feria del Juego".

Dijous 14 de març: Reunió amb Vínculos per organitzar i preparar la "Feria del Juego".

Divendres 15 de març: FERIA DEL JUEGO.

VALORACIÓ DE LA SETMANA

Pel que fa a l'Estrellita del Futuro, estem pendents de realitzar la sessió 3 i decidir conjuntament quines de les problemàtiques diagnosticades abordar. Degut a l'implicació a la "Feria del Juego" i les activitats al Panamá Soberana, ho hem aplaçat per la següent setmana.

Pel que fa al Panamá Soberana valorem aquesta setmana com a molt positiva, ja que hem aconseguit realitzar una activitat, on hi ha participat tota la comunitat educativa, i s'ha dut a terme de correcte. Aquesta activitat però té continuïtat, ja que a partir d'aquesta es podran anar tractant diferents temes relacionats amb el medi ambient.

INFORME SETMANAL [III setmana de març]
**Agenda 21 escolars a Nicaragua: transformació dels patis de les escoles
d'educació infantil a Estelí**

Descripció del treball de camp.

Eva Campi Miralles; Maria Garcia Parisi; Laura de la Orden Sabrià

Dilluns 18 de març: Reunió de l'equip MEL per a planificar la setmana i les accions a realitzar. Visita al preescolar Panamá Soberana, entrega de la segona carta de l'eix temàtic del Guardabarranco a les mestres per tal de que la llegeixin quan creguin convenient a les aules.

Dimarts 19 de març: Reunió amb les famílies i amb les metres del preescolar Panamá Soberana.

Hi havia reunió amb les famílies del centre i aprofitem per explicar el projecte i animar-los a que hi col·laborin. Ho podem fer a peu dret però hi ha pocs familiars tot i que motivats i motivades (molts són els que van col·laborar a les jornades de neteja). Quedem per al dijous per a que vinguin a ajudar amb el compostador i seguir amb la seva construcció.

A la reunió amb les mestres avaluem les Jornades de Neteja i el personatge del Guardabarranco com a fil conductor i eina pedagògica. Han parlat del projecte de l'hort a les reunions amb les famílies i del compostador. Quedem en que per setmana santa cada infant plantarà una llavor per a començar a germinar. Algunes mestres ja han demanat material a les famílies.

Dimecres 20 de març: Reunió de l'equip MEL per a la redacció de l'anàlisi DAFO del projecte al preescolar Estrellita del Futuro que girarà entorn al riu Estelí (a partir d'una sortida amb els infants que van dur a terme les educadores).

Dijous 21 de març: Treball conjunt amb pares, mares i altres familiar i la directora del Panamá Soberana en el compostador. Es fa més gran el forat, s'hi posa un plàstic a sota per tal d'aïllar, s'hi posen algunes pedres al voltant i es tallen troncs per a fer de tapa provisional. S'acorda fer una col·lecta per a poder comprar material de construcció necessari per a finalitzar-lo.

Teníem reunió amb les educadores del preescolar Estrellita del Futuro però a última hora ens l'anul·len.

VALORACIÓ DE LA SETMANA

Al Panamá Soberana les activitats van avançant i sembla que les famílies s'hi impliquen i això és molt positiu, a més les mestres es mostren més receptives i motivades, el suport i acompanyament de Vínculos és imprescindible per aconseguir aquesta implicació de la comunitat educativa.

Pel que fa a l'Estrellita del Futuro, valorem que el projecte va una mica més endarrerit però que també serà més fàcil ja que les educadores es mostren molt motivades i són poques.

INFORME SETMANAL [I setmana d'abril]

Agenda 21 escolars a Nicaragua: transformació dels patis de les escoles d'educació infantil a Estelí

Descripció del treball de camp.

Eva Campi Miralles; Maria Garcia Parisi; Laura de la Orden Sabrià

Dimarts 2 d'abril: En trobades prèvies amb alguns dels pares de Panamá Soberana, s'havia quedat en què aquest dia ens trobaríem al centre per fer una col·lecta de diners entre tots els pares de família per a poder construir en bones condicions el compostador. Finalment no es va poder dur a terme aquesta acció, però de totes maneres pares de família van aconseguir material gratuïtament per a poder construir el compostador (maons)

Dimecres 3 d'abril: Reunió MEL per la preparació de la reunió que s'ha de dur a terme el divendres 5 d'abril sobre la planificació de l'acció a l'Estrellita del Futuro.

Dijous 4 d'abril: A les 8 am vam anar al Panamá Soberana per continuar amb la feina del compostatge. En teoria s'havien convocat els pares per que de manera conjunta hi treballéssim, però l'assistència va ser escassa. Es va controlar que el compostador estigues correcte, es va afegir matèria seca i orgànica, es va regar i remoure, i novament es va tapar. A la 1 pm es va dur a terme al Panamá Soberana les Jornades de neteja per el torn de tarda. Novament vam realitzar l'activitat del Guardabarranco.

Divendres 5 d'abril: Anul·lació de la reunió amb les educadores de l'Estrellita del Futuro per causes alienes a nosaltres.

Reunió amb Vínculos sobre el seguiment de Panamá Soberana i Estrellita del Futuro.

Dissabte 6 d'abril: Capacitació en residus sòlids per estudiants d'Educació Infantil de la FAREN-Estelí.

VALORACIÓ DE LA SETMANA

En general costa l'assistència de les famílies a les convocatòries de les activitats que realitzem. Però també s'ha de dir que normalment els pares de família que participen són actius i s'aprofita el temps.

La capacitació en residus sòlids per a estudiants d'Educació infantil es va desenvolupar de manera correcta. La participació va ser bona i segons les valoracions en van quedar contents. Els hi va semblar interessant, sobretot per que aquesta mateixa capacitació la vam fer també per les mestres dels preescolars, i les/els estudiants seran els futurs mestres dels preescolars. Pel que fa a l'Estrellita del Futuro, costa agafar el ritme però a poc a poc les mestres es van activant i involucrant amb ganes al projecte.

INFORME SETMANAL [II setmana d'abril]

Agenda 21 escolars a Nicaragua: transformació dels patis de les escoles d'educació infantil a Estelí

Descripció del treball de camp.

Eva Campi Miralles; Maria Garcia Parisi; Laura de la Orden Sabrià

Dilluns 8 d'abril: Trobada amb Vinculos per repartir tasques i reorganitzar la trobada amb les mestres del Panama Soberana. Trobada per continuar la Sessió acció: definició d'activitats educatives en les accions proposades amb les mestres del Panama Soberana.

Dimarts 9 d'abril: Reunió Equip MEL per planificar i calendaritzar les activitats proposades i valorar la feina realitzada fins al moment. A l'escola Panama Soberana les mestres demanen material als pares per realitzar les activitats que es van establir en la reunió passada. Al preescolar Estrellita del Futuro es realitza la sessió de preparació de l'acció. Es defineixen les activitats, els llocs, com realitzar-les, amb quins recursos humans i materials, i s'estableixen dates per les activitats concretes.

Dimecres 10 d'abril: A l'escola Panama Soberana s'assisteix a la reunió de pares i mares per continuar donant a conèixer i informació del projecte i demanar suport i materials per les activitats proposades. Trobada amb la directora per comentar les activitats previstes i repartir-les entre els docents.

Dijous 11 d'abril: Al preescolar Panama Soberana la classe del primer nivell realitza l'activitat de continuïtat del compostador i l'activitat sobre la germinació. Al preescolar Estrellita del Futuro es realitza l'activitat sensorial d'acord amb la seva guia docent aplicant element de la naturalesa. També s'assisteix a la reunió de pares i mares i s'informa del projecte que s'està duent a terme i es demana el suport dels pares i mares dels infants.

Divendres 12 d'abril: Equip MEL redacció d'activitats.

VALORACIÓ DE LA SETMANA

Aquesta setmana ha estat molt productiva, pel que fa a les dues escoles. S'han començat a realitzar les activitats amb les infants que varem decidir amb les mestres. Hem notat un major grau d'implicació per part de les mestres. Pel que fa als pares i mares hem provat noves tècniques per captar la seva atenció i obtenir la participació tant recursos humans com materials que trobem que poden funcionar: s'ha assistit i explicat de nou el projecte i les activitats que es portaran a terme a cada escola i s'han penjat cartells amb el material necessari per aquestes activitats, d'aquesta manera els pares i mares que no han assistit a reunions poden continuar el procés aportant els corresponents materials. En varies ocasions l'equip MEL juntament amb VINCULOS ens hem separat i repartit per poder assistir a les dues escoles.